

A LÉNYEGTELENNÉ VÁLT CISAC-ÜGY¹ MARGÓJÁRA

1. A CISAC²-ügy tényállása és az eljárás a Bizottság előtt – megjegyzésekkel

A közös jogkezelés egy szegmensét, az ún. kölcsönös képviseleti szerződések gyakorlatát érintő CISAC-ügyet³ nem lehet megérteni a tágabb környezet ismertetése nélkül. Az EU-ban tevékenykedő közös jogkezelő szervezetek a szétszórt uniós döntések és a közös jogkezelés nemzetközi vonásait, köztük a versenyjogi vonatkozásokat is alaposan elemző, mély, a WIPO égisze alatt készült, és a digitális korszak követelményeihez átdolgozott monográfiában lefektetett elvek alapján létező, tagállami jogi keretek között működnek.⁴ E tanulmányból a közös jogkezelés számos olyan vonása kitűnik, amely miatt a kívülálló, azaz a versenyjoggal nem foglalkozó jogász számára nemigen érthető, hogy egy bevett versenyjogi korlátok között működő közös jogkezelési szerződési rendszert miért tartott versenykorlátozónak a Bizottság.

1.1. Az ügy lényege

A CISAC-ügy központi kérdése az volt, hogy versenykorlátozó, összehangolt magatartásnak minősül-e, hogy az európai közös jogkezelő szervezetek a műholdas sugárzás, a vezetékes továbbközvetítés (pl. kábeltelevíziós felhasználás) és a lehívásra hozzáférhetővé tétel, azaz az online felhasználások jogának a területükön történő gyakorlására irányuló, több évtizede létező kölcsönös képviseleti megbízásaikat nem módosították arra tekintettel, hogy ezek a felhasználások többterületi jellegűek, azaz van közvetlen belső piaci hatásuk. A Bizottság abból indult ki, hogy egy adott területen (országban) működő egyetlen közös jogkezelő szervezet megbízása meg nem engedett kizárólagosságot, tartalmában pedig területi korlátozást eredményez. (Az egyéb, olyan bizottsági kifogásokat, amelyeknek az eljárás alá voltak önként eleget tettek, nem tárgyaljuk részletesen.)

¹ Az Artisjus jogorvoslati kérelmét elbíráló ügy száma a Törvényszéken: T-411/08. sz. ügy.

² International Confederation of Societies of Authors and Composers; lásd: www.cisac.org.

³ Az ügyet és az ügy mentén a közös jogkezelés versenyjogi aspektusait (szerzői jogi szemmel) feldolgozza Faludi Gábor: A szerzői közös jogkezelés szabályozási környezetének változásai. In: Emlékkönyv Ficsor Mihály 70. születésnapja alkalmából barátaitól, Szent István Társulat, Budapest, 2009, p. 64–92. Ez az esetértékelés jelentős mértékben támaszkodik erre a forrásra, amely értelemszerűen még a végső döntés ismeretének hiányában íródott.

⁴ A két tanulmány közül a második, a digitális technika hozta változásokat is kezelő kötet: Collective Management of Copyright and Related Rights by Dr. Mihály Ficsor. WIPO Publication Number: 855.

1.2. Az eljárás megindítása, a kifogás

Az EU Bizottsága az EK-szerződés 81. cikk (ma: EUMSZ 101. Cikk) állítólagos megsértésére hivatkozva eljárást indított a CISAC és az EGT-ben részes államokban működő, zenei közös jogkezelést végző szervezetek túlnyomó többsége ellen.⁵

Az eljárás két panasz alapján indult, amelyeket az EU Bizottság 2004-ben egy üggyé egyesített. Az egyiket 2003-ban a CISAC ellen nyújtotta be az EU Bizottságához egy Music Choice Europe plc nevű szervezet a CISAC által ajánlott modell-képviseleti szerződések versenykorlátozó jellegére hivatkozással, amely területi kikötések útján kizárná, hogy az egyes közös jogkezelő szervezetek egymással versenyezve adhassanak több területre („Community-wide”) és több repertoárra („multirepertoire”) szóló felhasználási engedélyt a CISAC-ügy tárgyát később is képező három felhasználási mód tekintetében. A Music Choice Europe plc tematikus zenei webrádió-csatornákat szolgáltatott ebben az időben. A másik panasz a német zenei közös jogkezelő szervezet, a GEMA ellen szólt, és az RTL Group nyújtotta be 2000-ben. Eszerint a GEMA versenykorlátozó magatartása abban állt volna, hogy megtagadta, hogy az RTL Group által végzett hagyományos (sugárzási) és új (pl. online) felhasználásokra a közösség területére kiterjedő („Community-wide”) felhasználási engedélyt adjon a zenei világrepertoár tekintetében. A GEMA pedig nyilvánvalóan a többi közös jogkezelő társasággal kötött képviseleti szerződés alapján nem rendelkezett olyan felhatalmazással, amelynek alapján a saját működési területén kívüli területre hatályos felhasználási engedélyt más közös jogkezelő repertoárjába tartozó művekre adhatott volna.

Magyarázatként megjegyezzük, hogy ezt az érvelést megfordítva a zenei világrepertoár tekintetében az egyes államokban működő közös jogkezelő szervezetek az adott állam területére kiterjedő felhasználási engedélyt éppen a kifogásolt képviseleti szerződések felhatalmazása alapján voltak képesek adni. Azaz e szerződések nélkül még saját területükre sem lenne ilyen engedélyezési felhatalmazásuk. A panaszok azonban ugyanezt az engedélyt hiányolták közösségi területi hatállyal. A közös jogkezelő szervezetek az eljárás kezdetétől fogva hangsúlyozták, hogy a felhasználóknak az is előnyt jelent, hogy egy területre nem több jogosulttól, hanem a közös jogkezelő szervezettől mint one-stop-shopptól lehet a teljes világrepertoárra felhasználási engedélyt szerezni. Az eljárás és a további fejlemények nyilvánvalóvá tették, hogy egy többterületi engedély érdekében mesterségesen előhívott versenyhelyzetben a kizárólagos jogokkal rendelkező jogosultak első reakciója a one-stop-shopban engedélyezhető világrepertoár egységének megszüntetése lesz. Ezt a reakciót azonban sem a közös jogkezelő szervezetek szintjén, még kevésbé az egyedi szerzői jogosultak szintjén sem a versenyjog, sem más jogalkotási eszköz általános jelleggel kiküszöbölni nem tudja. A jogosulti rendelkezésnek ez a szintje ugyanis a szerzői kizárólagos vagyoni jogok

⁵ Case COMP/C2/38.698-CISAC, az eljárásban közölt kifogás (statement of objection, a továbbiakban: SO).

lényegi gyakorlását jelenti. Egész egyszerűen ez azt jelenti, hogy a monoterritoriális, de a zenei világrepertoárra szóló engedélyezést a multiterritoriális, de részrepertoárokra szóló engedélyezés válthatja csak fel.

Az egyesített ügyekben az EU Bizottság az SO-ban kifejtette, hogy a CISAC által modellként ajánlott és a CISAC tagszervezetek által önként alkalmazott kölcsönös képviseleti szerződésminta bizonyos, alább felsorolt rendelkezéseit a Bizottság versenykorlátozó kikötésnek tartja. Az eljárás kizárólag a nyilvánosságához közvetítési (egyes jogrendszerekben ugyan ezek a jogok: nyilvános előadási) jogok gyakorlására vonatkozó képviseleti megbízásokra szorítkozott. Az ún. mechanikai (többszörözési) jogok gyakorlására adott megbízások nem váltak az eljárás tárgyává, mert a világrepertoár jelentős részére e jogokat az eljárás idején már jelentős részben a szerzőktől zeneműkiadói szerződések útján tipikusan megszerző, és az eljárás alatt a közös jogkezelésből az online felhasználásokra nézve az alább említendő ajánlás⁶ alapján kilépett nagy, nemzetközi zeneműkiadók maguk gyakorolták.

A kifogásolt kikötések a következők voltak:

1. kizárólagos képviseleti megbízás;
2. a képviselet területi hatályának (állam, illetve a szerződő fél közös jogkezelő szervezete működési területének) a megjelölése azzal, hogy a szerződő közös jogkezelő szervezetek nem avatkoznak a másik szerződő fél tevékenységébe;
3. a képviselt jogosultak kilépésének (más közös jogkezelő szervezetbe való „átlépésnek”) az „átadó” közös jogkezelő szervezet hozzájárulásához kötése.

Már az SO is külön kifogásként kezelte a (kölcsönös) képviseleti jog területi korlátozását a képviselő honossága szerinti állam területére. A később meghozott CISAC-határozat alapján is az ügy kulcskérdése a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatálya, azaz az a kikötés, amely szerint a megbízással érintett terület (rendszerint egy ország, de gyakran ezt meghaladó területek is) meghatározása a szerződés része, illetve az, hogy a képviseleti szerződések rendszerén keresztül az ilyen jellegű területi kikötések azonos módon érvényesültek az összes európai közös jogkezelő szervezet között.

A Bizottság SO-ban kifejtett álláspontja szerint az államhatáron fogalmilag túlnyúlható

- vezetékes továbbközvetítés;
- lehívásra hozzáférhetővé tétel;
- bárki által fogható műholdas sugárzás

engedélyezése területén jelent a belső piacon versenykorlátozást a fenti szerződési rendelkezések alkalmazása.

A Bizottság e felhasználásokat abban is megkülönböztette az egyéb felhasználásoktól, hogy ezeknél nem látta indokoltnak azt, hogy a felhasználások helyi ellenőrzésének („monitoring”) szükségessége indokolja a képviseleti jogok területi korlátozását. A közös jogke-

⁶ 2005. október 18-én kelt, a jogszerű online zeneszolgáltatás érdekében a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezeléséről szóló 2005/737/EK számú ajánlás.

zeléssel kapcsolatos joggyakorlat ugyanis ezt a hagyományos felhasználásoknál mint a képviseleti szerződések területi korlátozását indokoló szükségszerűséget korábban elfogadta.⁷

1.3. Az eljárás alá vontak álláspontja

A CISAC és az eljárással érintett 24 közös jogkezelő szervezetek közül 22 nem fogadta el a Bizottság álláspontját.

Az eljárással érintettek szerint a képviseleti megbízás területi hatálya nem jelent burkolt kizárólagosságot, csak egyrészt arra utal, hogy a szerződő közös jogkezelő szervezetek mely állam területén jogosultak a nemzeti, szintén területi hatályú szerzői joguk alapján működni, és arra, hogy a szerződő felek nem avatkoznak bele a másik szerződő fél engedélyezési (díjmegállapítási), dokumentációs és jogdíjfelosztási tevékenységébe, tehát éppenséggel elkerülik a versenykorlátozó tartalmat. A területi kikötés egyébként a szerzői anyagi jog territorialitásából következik.

Az is kérdéses volt, hogy az SO-ban érintett felhasználások engedélyezése belső piaci probléma-e. A vezetékes továbbközvetítés elenyésző kivételektől eltekintve nem határon túlnyúló felhasználás. A műholdas sugárzás engedélyezése terén éppen a műhold-kábel-irányelv⁸ írja elő, hogy csak egy állam területét kell olyannak tekinteni az engedélyezés szempontjából, ahol a felhasználás megvalósul. Ez azzal az eredménnyel jár, hogy a közvetlenül fogható műholdas sugárzás engedélyezése valójában nem területi alapú, az engedély ugyanis a teljes besugárzott területre vonatkozik.

A Bizottság az eljárás során végig azt a szerzői jogász számára teljesen érthetetlen álláspontot követte, hogy a műhold-kábel-irányelv nem a felhasználás helyét határozza meg mintegy fikció útján a bárki által fogható műholdas sugárzások engedélyezésére, hanem csupán az alkalmazandó jogot. Ha pedig ez így van, akkor a műholdas sugárzásra a besugárzott terület (footprint) bármely országában engedélyt lehet kérni, azaz a különböző közös jogkezelő szervezetek versenyezhetnének egymással abban, hogy melyikük ad engedélyt a teljes footprintet (nyilván csak az EGT területét ide értve) lefedő felhasználásra. A valós helyzet pedig a következő: egy bárki által fogható műholdas sugárzás esetén minden, a footprinthez tartozó állam területén megvalósul a nyilvánossághoz közvetítés. Ez meglehetősen egyszerű: ha a mű a távollevő közönség számára érzékelhetővé válik, akkor a felhasználás megtörténik. Ezt a tényállást egyszerűsítette le egy fikcióval a hivatkozott irányelv 1. cikk (2) bekezdésének *a*) és *b*) pontja: „Ezen irányelv alkalmazásában műholdas nyilvánossághoz közvetítés az a cselekmény, amikor a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a nyilvánosság általi vételre szánt műsorhordozó jeleket a műhold felé,

⁷ Lucazeau vs. Sacem C-110/88, C-241/88, C-242/88 egyesített ügyek.

⁸ A Tanács 93/83/EGK irányelve (1993. szeptember 27.) a műholdas műsorsugárzásra és a vezeték útján történő továbbközvetítésre alkalmazandó szerzői jogra és a szerzői joghoz kapcsolódó jogokra vonatkozó egyes szabályok összehangolásáról.

majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják. A *műholdas nyilvánosság*hoz közvetítésre csak abban a tagállamban kerül sor, ahol a műsorsugárzó szervezet ellenőrzése és felelőssége mellett a műsorhordozó jeleket a műhold felé, majd onnan a Föld felé vezető megszakítatlan közvetítési láncba juttatják.” Ezt a szabályt kollíziós normának minősíteni a nemzetközi magánjog és a nemzetközi szerzői jog kontextusában nem lehet.

1.4. Sikertelen kötelezettségvállalás

A kifogásközlésre adott válaszok alapján egyfelől a Bizottság, másfelől a CISAC, valamint az eljárás alá vont közös jogkezelő társaságok között tárgyalások folytak. Egyfelől a CISAC, másfelől az eljárás alá vont közös jogkezelő szervezetek ún. kötelezettségvállaló nyilatkozatokat tettek a Bizottságnak a Tanács az ügy idején hatályos, 2002. december 16-i, a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 1/2003/EK rendeletének 9. cikke alapján. E kötelezettségvállalások középpontjában az online felhasználások (lehívásra hozzáférhetővé tétel) államhatáron túlnyúló, azaz páneurópai, közös jogkezelés útján történő engedélyezésének kölcsönösen elfogadható modellje állt.

A CISAC keretei között és attól függetlenül is, egyszerre, sőt egymás ellenében több modell kidolgozása zajlott, amelyet nem utolsósorban az alább tárgyalt ajánlás ösztönzött. E modelleket/fejleményeket a következő szerkezeti egységben említett tanulmányok, különösen a JTI-tanulmány tárgyalja.⁹

A kötelezettségvállalások alapján nem sikerült az eljárást lezárni. Egyrészt a kötelezettségvállalások sem voltak egyneműek, eltért ugyanis a nagy nyugat-európai közös jogkezelő társaságok és a kisebb repertoárokat képviselő, kis és közepes közös jogkezelő szervezetek álláspontja, a CISAC pedig nem tette (tehette) le a voksát egyik álláspont mellett sem. A nagy társaságok tárgyalásban álltak a repertoárkivonási jogukat gyakorló nemzetközi zeneműkiadókkal, és ez határozta meg pozícióikat. A kis és közepes közös jogkezelő szervezetek olyan megoldásra törekedtek, amely megfelelt volna a kulturálisan sokszínű repertoárkínálat követelményének, és anyagilag sem vezetett volna e kisebb piaci szereplők ellehetetlenüléséhez. Az ajánlás hatására kialakult modellek sem bizonyultak széles körben működőképesnek.

A kötelezettségvállaló nyilatkozatokat a Bizottság nem fogadta el, azaz nem foglalta kötelező határozatba. Ennek oka volt a nyilatkozatok eltérése, és az, hogy az ún. „market test”, tehát az eljárással érintett piac résztvevőinek megkérdezése negatív eredményt hozott. Emiatt sor került a CISAC-határozat meghozatalára, amely arra kötelezte a címzettjeit, hogy 120 napos határidőn belül fejezzék be a jogsértést, és az ezt igazoló okiratokat közöljék a Bizottsággal.

⁹ L. a 60. sz. lj.

1.5. A Bizottság határozatának (CISAC-határozat)¹⁰ szerzői jogi szempontú ismertetése

A CISAC-határozat lényegesen különbözött az SO-tól. A különbség lényege, hogy nem tartalmazott rendelkezést a CISAC-ra nézve, amelynek keretei között kidolgozott modell kölcsönös képviseleti szerződések figyelembevételével kötötték képviseleti szerződéseiket az eljárás alá vontak, és nem tartotta a közösségi versenyszabályokba [EKSZ 81. cikk (1) bekezdés] ütközőnek a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályú korlátozását, vagyis az ilyen megállapodásokat. Az elsődleges jogba ütközés „csupán” abban állt volna, hogy az eljárás alá vont közös jogkezelő társaságok összehangolták magatartásukat abban, hogy közösen fenntartották a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályának a képviselő társaság honossága szerinti állam területére korlátozását a bárki által fogható műholdas sugárzás, a vezetékes továbbkövetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel körében.

A döntő kérdés a következő volt: Ha a területi hatály korlátozását szigorúan kétoldalú tárgyalásokon az előírt határidőre egymással szemben alkudták volna ki az eljárás alá vont közös jogkezelő társaságok, és az eredmény nem különbözött volna jelentősen a CISAC-határozatban kifogásolt, területi kikötést jelentő eredménytől, az újra megvalósította volna a 81. cikk [ma: 101. cikk (1) bekezdés] ütköző magatartást? E kérdésre ma még nincs válasz.

A CISAC-határozat indokolásának az a lényege, hogy a kölcsönös képviseleti szerződések területi hatályát indokoló, az „offline” környezetben az Európai Bíróság által is elismert¹¹ körülményeket a határozattal érintett felhasználási módok kifogásolt engedélyezése körében nem látja fennállónak.

Mivel a Bizottság álláspontja szerint léteznek a versenyt kevésbé korlátozó engedélyezési (képviseleti) modellek, az eljárás alá vontak párhuzamos magatartását nem indokolják a versenykorlátozó célon túlmenő objektív körülmények. Ilyen modellek azonban csak az online engedélyezés körében, a határozat által nem érintett vagyoni jog tekintetében és az eljárás során csak igen kezdetleges működést felmutatva voltak azonosíthatóak.

A CISAC-határozat a szellemitulajdon-jog versenyjogi értékelésének kiindulópontjára épít, magát a szellemitulajdon-jog által biztosított monopóliumot nem érinti. A versenyjog alkalmazási tere a kizárólagos szellemitulajdon-jog gyakorlása, amelyet e célból magáról a jogról leválasztva értékel. A CISAC-határozat a közös jogkezelő szervezetek működési terét képező kétoldalú piacon elválasztja az engedélyezési piacot a jogkezelés piacától, és az utóbbi piacon vizsgálja a versenykorlátozónak minősített, összehangolt magatartást. Ezen elválasztás nélkül a CISAC-határozat szerinti marasztalásra nem nyílna tér. A felhasználási engedélyezés területi hatályának korlátozását önmagában ugyanis jogszerűnek tekintette az uniós gyakorlat, eltekintve attól az egy esettől, amikor fogalmilag az Unió területét lefedő

¹⁰ Case COMP/C2/38.698 – CISAC, Commission Decision C(2008)3435 final, 2008.07.16.

¹¹ C-110/88, C-241/88, C- 242/88 egyesített SACEM-esetek (neve: Lucazeau and others), C-395/87 Ministère Public v. Jean Louis Tournier, C- 62/79, – Coditel I.

műholdas sugárzás piacát kódolással és a kódoldó eszközök területi kizárólagosság mellett történő értékesítésével osztotta meg a sugárzott tartalom jogosultja.¹²

Az közömbös e megközelítés szempontjából, hogy milyen módon kerül a közös jogkezelő szervezet olyan helyzetbe, hogy felhasználási engedélyeket adjon. Az Egyesült Államokban a nyilvános előadási jogokat kezelő társaságok egyszerű, nem kizárólagos, harmadik személynek átengedhető felhasználási engedélyt kapnak a jogosultaktól, azzal a felhatalmazással kiegészítve, hogy az engedélyes felléphet perben is a szerzői jog megsértése esetén. Az osztrák és a német jogban már a közös jogkezelő társaság neve és tevékenysége is mutatja, hogy másról van szó. „Verwertungsgesellschaft” (a vagyoni jogokat gyakorló társaságról), illetve „kollektive Wahrnehmung”-ről (közös érvényesítéséről, érvényre juttatásról) van szó. Ez azt is jelenti, hogy a jogosultak és a közös jogkezelő társaság között nincs felhasználási engedélyen alapuló jogviszony (szemben az USA megoldásával, ahol a közös jogkezelő társaságok átruházható felhasználási engedély alapján járnak el a jogosultak javára). Szerzői jogi szemmel a kontinentális közös jogkezelő társaságok – hasonlóan a magyar közös jogkezelő szervezetekhez – az engedélyezési piacon sokkal inkább azonosak magukkal a jogosultakkal, mintsem egy szerzői művek felhasználására szerződést kötő, külön piaci vertikális szinten működő képviselővel/ügynökkel. (Magyar viszonylatban ezt a közös jogkezelés áfaszemlélete is illusztrálja: a közös jogkezelő szervezet a felhasználóknak közvetített szolgáltatást nyújt, és e szolgáltatás pedig nem más, mint a jogosultak kötegbe fogott felhasználási engedélye, illetve díjigénye.)

E különbségnek pedig – ismét hangsúlyozzuk a szerzői jogászi megközelítést – lehetne kihatása a versenyjogi szempontú értékelésre is. A CISAC-határozat szerint is¹³ ugyanis az érintett piacnak két oldala van: a kezelés piaca, és az engedélyezés/díjigény-érvényesítés piaca. Ez a megközelítés tehát nem veszi figyelembe, hogy a kezelés piaca ahol a keresletet a kezelési szolgáltatást igénylő jogosultak, a kínálatot pedig a különböző kezelési költségekkel versenyző közös jogkezelő szervezetek jelentik, nem létezik az engedélyezés/jogérvényesítés piaca nélkül, vagyis önállóan jogkezelési piac nem létezik.

A kezelési piacon a kontinentális értelemben vett közös jogkezelő szervezetek nem a jogosulttól független piaci szereplők, hanem azok tulajdonosi/tagsági ellenőrzése alatt állnak

¹² C- 62/79, C- 262/81 – Coditel I és Coditel II., különösen Coditel I. A Coditel II emellett azt erősíti meg, hogy mind a kartelltilalom, mind az erőfölénnyel visszaélés tilalma alkalmazható a szellemi tulajdon-jog gyakorlására. A C-403/08 – Football Association Premier League és társai c. ügyben az EUB kimondta, hogy „a szellemi tulajdon-jogok jogosultja és a műsorsugárzó szervezet közötti kizárólagos felhasználási szerződés rendelkezései az EUMSZ 101. cikk által tiltott versenykorlátozásnak minősülnek, mivel azok az utóbbi szervezetet arra kötelezik, hogy ne értékesítsen olyan dekódoló eszközöket, amelyek a felhasználási szerződéssel lefedett területen kívül való felhasználás céljából lehetővé teszik a védelem alatt álló művekhez való hozzáférést”. Az ügy kitűnő versenyjogi értékelését l. *Tóth András: Az európai sportközvetítési jogok engedélyezési rendszerét átalakító európai bírósági ítélet. Versenytükör, 2011, 2. sz., p. 55–59.* Ugyancsak a Premier League-döntést elemzi *Barta Judit: A szerzőt illető kizárólagos jogok a versenyjog szemszögéből.* In: Ünnepi tanulmányok Kecskés László professzor 60. születésnapja tiszteletére (szerk: *Nochta Tibor, Fabó Tibor, Márton Mária*). PTE ÁJK, 2013, p. 35–45.

¹³ CISAC-határozat 51. bekezdés, p. 18, 210–212. bekezdés, p. 59.

(nem beszélve az árképzésre is kiható felügyeletről), tehát a versenyzésre elvileg alkalmas kezelési költség mértékét és a jogdíjak felosztását meghatározó algoritmus- és szabályrendszer nem az elkülönült kezelő, hanem a tulajdonosok/tagok megfelelő szerve állapítja meg. A külföldi közös jogkezelő szervezetekkel kötött kölcsönös képviseleti szerződéseknek is tárgya mindkét kérdés. Ha nem a kínálati oldalon, hanem a keresleti oldalon lévő fél határozza meg a kínálati oldalon levő fél által alkalmazható kezelési költség mértékét, és a keresleti oldalnak járó ellenértéket – normatív alapon – a keresleti oldal képviselőiből álló ügydöntő szerv határozza meg, akkor ez az érintett piac legalábbis sajátos. A közös jogkezeléssel foglalkozó szerzői jogász szemében semmi esetre sem lenne úgy tekinthető, mint egy olyan piac, ahol a vertikum különböző szintjein levő szereplők függetlenül képzik áraikat.

Tudjuk, hogy a versenyjog az uniós jogon belül primátust élvez, és kifejezett uniós aktusban meghatározott eltérés nélkül a versenyjogi szabályokat (itt: 101. és 102. cikk) alkalmazni kell. Azt is tudjuk, hogy az itt kifejtett álláspontot nem igazolják vissza a kétoldalú piacot érintő „tiszta” versenyjogi döntések. Mindazonáltal elismerendőnek tartanánk a közös jogkezelési kétoldalú piac vázolt, lényeges és az egyéb kétoldalú piacoktól eltérő sajátosságait.

Azt maga a Bizottság is elismerte,¹⁴ hogy a verseny célja nem lehet a közösen képviselt zenei világrepertoár „árának”, vagyis jogdíja szintjének csökkentése. Az más kérdés, hogy a határozat a jogdíjszint megtartására nem kivitelezhető megoldásokat tételez fel. A határozat szerint a közös jogkezelő társaságok szerződéseik alapján olyan „nagykereskedelmi” árat határozhatnak meg, amelyet számukra a képviselettel megbízott másik közös jogkezelő társaság köteles megfizetni. Nem beszélve a diszkrimináció törvénybe is iktatott tilalmáról,¹⁵ az online ajánlás 10. pontja pedig a következőket tartalmazza: „10. A közös jogképviselek a jogdíjakat az általuk képviselt valamennyi jogosult vagy a jogosultak valamennyi kategóriája között egyenlően osztják el”. Ebből következően a közös jogkezelő szervezetek nincsenek abban a helyzetben, hogy valamely jogosultat vagy valamely közös jogkezelő szervezet által képviselt jogosulti kört kiemeljenek az „átalány joggyakorlásból”, és számukra külön, a többi jogosult számára felosztott díjtól különböző mértékű díjat osszanak fel. Erre magától értetődően a közös jogkezelést versenyjogi szemmel értékelő szakember a versenyjog primátusára és az uniós jogforrások hierarchiájára hivatkozna, és kétségbe vonná mind a hivatkozott törvényi, mind pedig a soft law szabály versenyszempontokkal való összeegyeztethetőségét. Ugyanakkor a közös jogkezelő szervezetek magatartását „közvetlen”, elsődleges jogi kereteik határozzák meg. A jogszabálynak (legyen az akár tagállami törvény vagy soft law) megfelelő magatartás versenyjogba ütközőnek minősítése pedig nehezen kezelhető helyzetet eredményezne.

¹⁴ Határozat 218., 219. bekezdés.

¹⁵ Sztj. 92/H. § (2) bekezdés második mondat.

1.6. Jogorvoslati kérelem

A CISAC-határozat ellen a címzettek majd mindegyike jogorvoslattal élt. A szerzők számára hozzáférhető jogorvoslati kérelem az Artisjus¹⁶ kérelme volt.

Ennek főbb jogi érvei elsősorban eljárásjogi jellegűek voltak, amennyiben kifogásolták, hogy a CISAC-határozat olyan mértékben eltér az SO-tól, hogy az az eljárás alá vont védekezéshez fűződő jogát sérti, továbbá hogy az összehangolt magatartás tekintetében a Bizottság bizonyítási kötelezettségének nem tett eleget. Másrészt érdemben arra épültek, hogy a képviseleti megbízások területi hatályát objektív szempontok indokolják, így különösen:

- az engedélyezés tárgyát képező vagyoni jogok területi hatálya,
- a képviselet hatályának az engedélyezési szerződésre, illetve jogsértésre alkalmazandó joghoz való kapcsolása (e kapcsolást közösségi másodlagos jog is előírja),
- a nyilvánosan fogható műholdas sugárzás és a sugárzott műsorok vezetőkes továbbközvetítésének engedélyezésére vonatkozó másodlagos közösségi jog; valamint hogy
- a közös jogkezelő szervezet különböző feladatai, úgymint az engedélyek alapján a felhasználások helyi ellenőrzése és a nem engedélyezett (jogsértő) felhasználások elleni fellépés, vagyis a jogérvényesítés, egymástól nem választhatóak el, és többek között ez a körülmény is megalapozza, hogy az eljárás alá vont közös jogkezelő szervezet magatartása a területi kikötések alkalmazásában nem összehangolt magatartás eredménye, hanem az egy önállóan és ésszerűen eljáró piaci szereplő magatartásának felel meg.

A jogi érvek közé sorolható (fentebb már tárgyaltuk), hogy ha az engedélyezésre nézve a területi korlátozás megengedett, az engedélyezésre vonatkozó képviseleti megbízásnak osztania kellene az engedélyezés jogi sorsát. Ha már az uniós jog a jog létét és gyakorlását kétválasztja, a jogosult képviseletére vonatkozó szerződés sokkal inkább a jog létehez (a jogosulthoz), semmint annak gyakorlásához, az engedélyezéshez, jogérvényesítéshez tapad.

A kérelem hivatkozott továbbá az EKSZ 151. cikk (4) bekezdésére, amely alapján a kölcsönös képviseleti szerződések Bizottság által elmarasztalt rendszere a kulturális sokszínűség védelme érdekében szükséges, azaz a kérelmező álláspontja szerint a CISAC-határozat a szerződés kulturális sokszínűségekre vonatkozó rendelkezését sértette.

1.7. A CISAC-határozat értelmezése és végrehajtása – az ügy kimenetele közömbössé válik

A jogorvoslatnak nem volt a végrehajtásra halasztó hatálya. Emiatt szükségessé vált a CISAC-határozat rendelkező részének értelmezése és végrehajtása.

Nem volt egységes értelmezés arra nézve, hogy a CISAC-határozat hogyan hatott a létező kölcsönös képviseleti szerződésekre, amelyek nem különítették el a kifogással érintett felhasználási módokat a nyilvános előadás (nyilvánosságához közvetítés) többi esetétől. Az

¹⁶ Artisjus Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület: www.artisjus.hu.

ügyben keletkezett iratokból az következett, hogy a versenykorlátozó megállapodás tilalmába ütközés nem eredményezte automatikusan a képviseleti jogokat megalapozó szerződések (polgári jogi) semmisségét, de nem voltak egyértelműek abban a tekintetben, hogy maguk a területi hatály-kikötések semmissek-e.¹⁷

Ma már tudni, hogy milyen eredménnyel zárult a CISAC-határozat végrehajtása. Az eljárással érintett felhasználási módok engedélyezésére vonatkozó képviselet területi hatálya az egyes bilaterális viszonyokban enyhén szólva is bonyolulttá vált. Egészen röviden: a kábeles továbbközvetítés körében nem változott a területi hatályú képviselet (minden más megoldás ésszerűtlen, és fölösleges költségeket okozó lenne). A műholdas sugárzás engedélyezését a Bizottság által félreértelmezett műhold-kábel-irányelv határozza meg, ebben lényeges változás nem történt. Ugyanakkor a külföldről eredeztetett, kódolt, de kifejezetten más állam területére irányuló műholdas sugárzás engedélyezésére nézve megkíséreltek a célországban működő közös jogkezelő társaságok egyetértési vagy ehhez hasonló hatású jogot kikötni (pl. az Egyesült Királyság területéről dán nyelven sugárzott kódolt műholdas adás engedélyezése). A tárgyalások eredményét csak a felek ismerik. A kartellügy „szerencsésen” hozzájárult ahhoz, hogy a közös jogkezelő szervezetek – ide nem értve az éppen egymással szerződő feleket – beszüntettek egymással minden olyan tárgyú véleménycserét, amely kartellszempontról gyanús lehetett volna. Ez persze egy olyan „árúnál”, mint a közös jogkezelésből történő kivonási joggal érintett zenei világrepertoár, meglehetősen furcsa, valamint diszfunkcionális, mivel éppen azt akadályozza meg, hogy például az online engedélyezés terén a korábbi képviseleti szerződéses rendszerhez hasonló, a világrepertoár, de legalábbis jelentősebb számú, a kulturális sokszínűséget megfelelően tükröző repertoár egy állam területére hatályos, könnyen átlátható engedélyezését lehetővé tevő, működőképes modell jöhessen létre.

Az online engedélyezés területén teljesen felbomlott a területi, a világrepertoár felhasználásának engedélyezésére irányuló képviselet. A jelentősebb közös jogkezelő társaságok engedélyezési csomópontokat, „hub”-okat alakítottak ki olyan nemzetközi zeneműkiadókkal, amelyek minden európai közös jogkezelő társasággal szemben gyakorolt kilépési jogukkal élve maguknak tartották fenn az online felhasználásokhoz szükséges többszörözés engedélyezését. Még a helyi online felhasználások engedélyezése is úgy zajlik, hogy a helyben működő közös jogkezelő szervezet a saját és más kisebb, külföldi közös jogkezelő szervezetek

¹⁷ Az EKSZ 81. cikk (MA: EUMSZ 101. cikk) (2) bekezdésének az uniós jogi irodalomban olvasható értelmezése az volt, hogy a versenyjogi semmisség (void) azt is jelenti, hogy polgári jogi értelemben sem fűződhet joghatás a versenykorlátozónak minősített megállapodáshoz, de e semmisség részleges, a megállapodás egyéb tartalmi elemeit csak akkor érinti, ha a jogsértőnek minősített részek elválaszthatatlanok az egész megállapodástól. C-127/73, BRT I, C-459/99, Bernard Crehan v. Courage Ltd and others, Joined cases C-295-298/04, Manfredi, idézi: Kapteyn & Verloren van Themaat: *The Law of the European Union and the European Communities*. Edited by P. J. G. Kapteyn, A. M. McDonnell, K. J. M. Mortelmans, C. W. A. Timmermans, L. A. Geelhoed, Kluwer Law International, Fourth Edition, 2008, IX: fejezet, 2.2.2., p. 805. A jelen esetben az okozta az értelmezési dilemmát, hogy csak az összehangolt magatartást minősítette jogsértőnek a Bizottság, de nem a képviseleti megbízások területi hatályát.

repertoárja lehívásra hozzáférhetővé tételére (számos esetben csak e jog nyilvánosságához közvetítési elemére) adhat engedélyt a kölcsönös képviseleti szerződési rendszer átalakítása nyomán. A szerződés tárgyi hatálya alól kivételt jelent a világrepertoár néhány nagy „hub”-ba tömörített túlnyomó része, amelyre a felhasználó a „hub”-októl szerzi akként az engedélyt, hogy a „hub”-ba tartozó közös jogkezelő szervezetek a nyilvánossághoz közvetítési, a zeneműkiadók pedig a kilépés folytán visszavont mechanikai többszörözési jogot „adják a közösbe”. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az európai központi „hub”-ok a helyi kifelhasználók részére, még az online felhasználások esetében akár csak a tranzakciós költségek okán nem hozzáférhetőek, a kis nemzeti/helyi repertoárok ezen „hub”-okban ugyanilyen okokból igen nehézkesen tudnak megjelenni.

E rendszer kialakulása miatt azonban alappal lehet azt állítani, hogy a CISAC-ügyben hozott, alább elemzendő bírósági határozat súlytalan. Az engedélyezési rendszert, illetve a rendszer ilyen kialakulásának irányát már nem lehet megváltoztatni. Ezt az okozza, hogy a jogkezelési megoldások korábban jobbra mentesek voltak a tisztán versenyző logikától, és inkább a jogosultak között organikus módon kialakult szolidaritási elveket tükrözték. Ez egyébként egyenesen következett a közös jogkezelés szervezeti megoldásából, amely az államok legnagyobb részében az egyedi szerzői jogosultak valamilyen önkéntesen létrehozott és irányított, valamint nonprofit alapon működő szervezeteivel valósul meg. A CISAC-üggyel és a Bizottság egyéb soft law eszközeivel – pl. a később tárgyalandó ajánlás – előhívott versenyző logika azonban a szolidaritási elveket háttérbe szorította. A piac visszafordíthatatlan átalakulására reagálva a készülőben levő közös jogkezelési irányelv¹⁸ is nagyjából ezt a modellt követi. Meghatározott szigorú követelményeknek megfelelő zenei közös jogkezelő szervezetek folytathatnak majd többterületi online engedélyezést azzal, hogy kötelesek a követelményeknek megfelelni nem tudó kisebb közös jogkezelő szervezetek repertoárját a kínálatukba felvenni, azaz velük képviseleti szerződést kötni. A kilépési jog irányelvtervezetben történt megerősítése pedig lehetővé teszi, hogy a zeneműkiadók és egyes más jelentős jogosultak választásuk szerint csatlakozzanak az engedélyező „hub-hoz”.

2. A Törvényszék határozata – további értékelő szempontokkal

A Törvényszék 2013. április 6-án hozott, a Hivatalos Lapban a jelen cikk lezárásakor még közzé nem tett határozata¹⁹ az Artisjus kérelme körében (a kölcsönös képviseleti szerződések területi kikötése tekintetében) a Bizottság határozatát megsemmisítette.

¹⁸ A szerzői és szomszédos jogokra vonatkozó közös jogkezelésről és a zeneművek jogainak belső piacon történő online felhasználására szóló, több területre érvényes engedélyezéséről szóló európai parlamenti és tanácsi irányelvre vonatkozó javaslat – COM/2012/0372 final – 2012/0180 (COD): http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=681485:cs&lang=hu&list=733385:cs,733386:cs,697375:cs,694134:cs,689658:cs,689249:cs,681485:cs,681546:cs,678955:cs,679002:cs,&pos=7&page=1&nbl=30&pgs=10&hwords=kozos_jogkezel~&checktexte=checkbox&visu=#texte.

¹⁹ Judgement of the General Court (Sixth Chamber) in Case T-411/08, 2013. április 12.

A Törvényszék határozatában az Artisjus (és a CISAC, valamint még 20, a határozatot megtámadó közös jogkezelő szervezet) jogorvoslati kérelmének nem eljárásjogi érveit csak közvetetten vizsgálta. A Bizottság határozatának megsemmisítésére ugyanis azon az alapon került sor, hogy az nem tett eleget bizonyítási kötelezettségének. Egyrészt nem támasztotta alá, hogy a közös jogkezelő szervezetek a kölcsönös képviseleti szerződések alapján a területi korlátozások rendszerét összehangolt magatartással tartották volna fenn, valamint azt sem, hogy a területi korlátozások fenntartásának indoka összehangolt magatartás, és nem más, piaci szükségszerűség lett volna.

A Törvényszék nem semmisítette meg a svéd közös jogkezelő, a STIM kérelme alapján indult eljárásban²⁰ a Bizottság határozatát, mivel a STIM kérelme a Bizottság bizonyítási kötelezettségének teljesítésére vonatkozó érvek tekintetében elkésett. Ebben az ügyben a Törvényszék a STIM által előterjesztett, az EKSZ 151. cikk (4) bekezdésére alapozott kérelmét pedig önmagában nem találta megalapozottnak a Bizottság határozatával szemben.

A bizonyítottság körében azonban a Törvényszék nagyon fontos érdemi megállapításokat tett, amelyek – ha a Bizottság által elindított piaci folyamatok nem lennének megállíthatatlanok – a közös jogkezelő szervezetek engedélyezési gyakorlatának újabb felhasználásokra történő organikus – azaz nem kényszerített és rendszeridegen – kiterjesztését is megalapozhatták volna. Különösen fájdalmas ez annak a fényében, hogy a Törvényszék határozata egyértelműen rámutat arra, hogy a Bizottsági eljárás megalapozatlanul, tévesen és hibásan felhozott érvek alapján és a közös jogkezelő szervezetek eljárás során előadott védekezésének figyelmen kívül hagyásával folyt, azaz szinte minden elemében súlyos eljárási hibák fedezhetőek fel.

A Bizottság a határozat alapján először is nem tett eleget bizonyítási kötelezettségének az összehangolt magatartás igazolásában. A Bizottság megállapítása e körben közvetett bizonyítékon nyugodott – az összehangolt magatartást piaci szereplők azonos párhuzamos magatartásával kívánták igazolni, amely a területi korlátozások kölcsönös képviseleti szerződések útján létrejött rendszerének – a versenykorlátozó célon kívül más racionális indokkal nem alátámasztható – fenntartásában testesül meg. A Bizottság azonban még a jogsértés kezdő időpontját sem tudta megjelölni. A közvetett következtetésen túlmenően állításait pedig csak olyan bizonyítékokkal kívánta alátámasztani, amelyek a felek közötti egyéb, az engedélyek területi hatályát más módon érintő, már megszűnt, és a Törvényszék által is irrelevánsnak ítélt szerződésekre utaltak.

A Törvényszék a Bizottság érvelését ebben a körben a PVC II²¹ egyesített ügyekben lefektetett elvek alapján vizsgálta és találta alaptalannak.

A Törvényszék döntésében a bizonyítási kötelezettség körében jelentősnek ítélte azt a tényt, hogy a Bizottság annak ellenére nem rendelkezett az összehangolt magatartást iga-

²⁰ T-451/08. sz. ügy.

²¹ T-305/94 – T-307/94, T-313/94 – T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 és T-335/94 egyesített ügyek, *Limburgse Vinyl Maatschappij and Others v Commission (PVC II)*.

zó okirati bizonyítékokkal, hogy egyes közös jogkezelő szervezetek a területi kikötések elhagyása tekintetében már az eljárás megindításakor együttműködőnek tűntek, illetve a Bizottság az SO-ban bírság kiszabását is előrevetítette, ami szintén arra kellett volna, hogy ösztönözze az eljárás alá vontakat, hogy ennek elkerülése érdekében bizonyítékokat szolgáltatassanak (80. pont).

A hosszadalmas és sok, különböző érdekű szereplő ellen folyó eljárás alatt azonban a Bizottság által feltételezett összehangolt magatartás igazolására semmiféle okirati bizonyíték vagy az eljárás alá vontak nyilatkozataiból erre vonatkozatható következtetés nem állt a Bizottság rendelkezésére. Annak ellenére történt ez így, hogy az eljárás egyik címzettje éppen az az érdek-képviselői szervezet volt, amelyik a kifogásolt rendelkezéseket tartalmazó szerződések mintáit kialakította, és azokat nem kötelező modellként ajánlja.

A Bizottság sem tartotta ugyanakkor kifogásolhatónak azt, hogy a közös jogkezelő szervezetek bizonyos fokú együttműködést folytatnak a CISAC keretein belül, ahogyan ebben a körben önmagában a képviselői szerződések rendszerét vagy a szerződésekben a területi korlátozást jelentő kikötéseket sem tartotta eleve versenykorlátozónak. A tiltott magatartást abban jelölte meg, hogy a területi korlátozások összehangolt módon történő alkalmazása a területi korlátozások egységes rendszerét hozta létre, illetve tartja fenn. Ez azonban a Bizottság által történő bizonyítás kereteit is megsabta, hiszen önmagában csak a felek között a szerződések vagy a modellszerződés tárgyában folyt egyeztetés a jogellenes összehangolt magatartás igazolásául nem szolgálhatott (83–84. pont), hanem kifejezetten a Bizottság által állított magatartást kellett volna külön alátámasztani. Ilyen irányú egyeztetést azonban a felek soha nem folytattak. Meg kell jegyeznünk ebben, hogy a közös jogkezelő szervezetek a jelen cikkben tárgyalt eljárást megelőzően versenyjogi szankciókkal nem nagyon szembesültek, az eljárás megindítását is szinte hitetlenkedés fogadta körükben, és ennek ellenére, vagyis hogy egy versenyjogban ekkor nem túl jártas és ezáltal nem túl óvatos személyi kör-ről volt szó, sem tudta a Bizottság álláspontját alátámasztani.

További bizonyítéknak tekintette az elmarasztaló határozat a közös jogkezelő szervezetek által kötött Santiago Megállapodást, amelynek az lett volna az eredménye, hogy a kétoldalú képviselői szerződések útján az online felhasználások esetében az a közös jogkezelő szervezet lett volna felhatalmazva a világrepertoárra szóló felhasználási engedély többterületi hatályú megadására, amelynek területén a felhasználó székhellyel rendelkezik. Ez, bár valóban tartalmazott területi jellegű korlátozást a felhasználó székhelye tekintetében, de ezáltal biztosította volna a zenei világrepertoár one-stop-shop elérését. A Santiago Megállapodást azonban a Bizottság jogellenes versenykorlátozásnak ítélte,²² ezért a közös jogkezelő szervezetek azt 2004-es lejáta után nem hosszabbították meg.

A Törvényszék szerint azonban az, hogy a Santiago Megállapodás után, amelynek elfogadhatatlanságát (szankcionálhatóságát) a Bizottság egyértelműen jelezte, visszatértek egy

²² COMP/C2/38126.

korábbi – működő – status quo állapothoz, nem jelent összehangolt magatartást (86. pont). A Santiago Megállapodást a versenykorlátozó jelleg jelzése után ugyanis sem kétoldalúan, sem többoldalúan ezzel a jogi fenyegetéssel együtt önállóan egyetlen piaci szereplőnek sem állt érdekében fenntartani. A Törvényszék már ebben a körben is kiemeli, hogy a közös jogkezelő szervezetek között szükségszerűen áll fenn együttműködés – mivel csak ez biztosítja, hogy egy közös jogkezelő szervezet több, optimális esetben a világrepertoárt tudja one-stop-shopként jogosítani. Ezért jobb megoldás hiányában csak a meglévő szerződések alapján történő eljárás volt elképzelhető (87. pont). Jobb megoldás pedig azóta sem született. Jelenleg pedig éppen a bizottsági határozat nyomása alatt kötött képviseleti szerződések alapján működnek együtt a közös jogkezelő szervezetek, amelyek a többterületi jogosítás tekintetében mást, mint részrepertoárok jogosítását, nem tudnak biztosítani. Ezáltal például a Santiago Megállapodáshoz képest ezek csak sokkal bonyolultabb, a tranzakciós költségeket jelentősen növelő jogosítási lehetőséget nyújthatnak a felhasználóknak. Az együttműködés szükségszerűségét azonban jelzi, hogy a végrehajtásában fel nem függesztett bizottsági határozat alapján a közös jogkezelő szervezetek meg sem fontolhatták azt a döntést, hogy a képviseleti szerződéseikkel az érintett felhasználási módok tekintetében felhagyjanak, hanem azokat egy teljesen bizonytalan környezetben, a többterületi jogosítás működőképes modelljének elképzelése és ismerete hiányában a Bizottság által megadott határidőben, bilaterális jelleggel módosították.

Meg kell jegyeznünk, hogy a mostani helyzettel szemben a Santiago Megállapodás volt az utolsó olyan konstrukció, amelynek alapján a zenei világrepertoár egész Európára kiterjedően elérhető lett volna egy engedély útján. (A versenyjogi eljárás alatt próbált kötelezettségvállalási terveket nem számítva ide, mert azokat még az elképzelés szintjén el kellett vetni a Bizottságtól érkező aggályok vagy egyáltalán az elfogadhatóságra utalás hiánya miatt.) A Törvényszék is szükségesnek tartja azonban megjegyezni a Santiago Megállapodással kapcsolatosan, hogy esetlegesen annak kifogásolásakor is figyelembe lehetett volna venni a jogsértő felhasználások elleni hatékony fellépés szempontjait (147. pont).

Visszatérve a Santiago Megállapodás eljárásban történt értékeléséhez, ki kell emelni, hogy a Bizottság pedig mindezek mellett azt sem állította, hogy a jogellenes magatartás a Santiago Megállapodás lejártát követően kezdődött volna, ha pedig az állított jogsértés korábbi, akkor az összehangolt magatartás igazolására a Santiago Megállapodás lejártá körüli magatartás nem lehetett alkalmas (88. pont).

A Bizottság – a Törvényszék döntésének fényében – alaptalanul hívta fel az ún. Sydney Megállapodást, amely azonban már 1995-ben megszűnt. Ez a műhold-kábel-irányelv elfogadása, illetve átültetése előtt biztosította azt, hogy a műholdas sugárzást a fellövés helyén működő közös jogkezelő szervezet a műhold footprintjének teljes területi hatályával jogosíthassa annak feltételével, hogy a többi érintett közös jogkezelő szervezettel erről megelőzően egyeztet. A Sydney Megállapodás a műhold-kábel-irányelv átültetésével járt le, versenyjogi vizsgálat tárgya nem volt. A közös jogkezelő szervezetek értelmezése szerint a

megállapodással kezelt problémát a műhold-kábel-irányelv felhasználás helyére vonatkozó szabálya azonos módon megoldotta. A megállapodás eljárás megindítását megelőző lejárt azonban megakadályozza, hogy azt a Bizottság az eljárásban, akár versenykorlátozó magatartásként értékelje (94. pont). A közös jogkezelő szervezetek ezt követően a műholdas sugárzás jogosítása során nem a megállapodás, hanem a műhold-kábel-irányelv átültetett szabályait tartalmazó nemzeti joguk alapján jártak el, azaz a Sydney Megállapodásnak az eljárás időszakára áthúzódó hatása sem volt.

A Bizottság a fentiekén kívül még azzal látta a területi korlátozások fenntartásában megmutatkozó összehangolt magatartást bizonyítottnak, hogy a közös jogkezelő szervezetek a kölcsönös képviselői szerződéseikből a kizárólagosságra vonatkozó kikötés – az eljárás nyomán megtett – törlését követően is azonos gyakorlatot folytattak. A Bizottság ezt úgy értékelte, hogy a szerződésekben a kizárólagosság és a területi korlátozásra vonatkozó kikötések tartalmilag összekapcsolódnak, és a területi korlátozások gyakorlati fenntartása a tiltott kizárólagossági kikötés továbbélését jelenti.

A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben a Bizottság kifogása után aggály nélkül módosították a szerződéseiket a kizárólagossági kikötés tekintetében, mivel ezt már korábban is úgy értelmezték, hogy nem zárja el egyik közös jogkezelő szervezetet sem attól, hogy a saját közvetlen repertoárja tekintetében akár többterületi (a saját működési területén kívüli területre hatályos) felhasználási engedélyt adjon. Ez az ún. közvetlen engedély, „direct license”. A kizárólagossági kikötés, illetve annak kifogásolása ezért a közös jogkezelési gyakorlatban súlytalanná vált.

A Törvényszék ezt úgy látta, hogy a kizárólagossági kikötés törlése önmagában a piac valamilyen fejlődésére adhat alapot (101–102. pont), azonban ennek egyéb feltételei is vannak (pl. hogy egy adott közös jogkezelő képes legyen a többterületi engedély kezelésére és egy ilyen struktúra felállítására), illetve fontos szempont volt, hogy azt még a Bizottság is elismerte az eljárás során, hogy a közvetlen engedélyezési piac egyelőre „embrionális állapotban” van (103. pont). (Megjegyezzük, ez a körülmény fennállt a Törvényszék döntésének időpontjában is.)

Határozatának 106. pontjában a Törvényszék ezért egészen határozottan foglalt állást amellet, hogy *„A művek online felhasználását lehetővé tevő új információs technológiák megjelenése nem jelenti azt, hogy ezek a struktúrák hirtelen elavulttá válnának, és az érintett gazdasági szereplőknek azonnal bizonyítaniuk kellene azt, hogy versenyezni akarnak. Az a pusztán tény, hogy a kizárólagossági kikötés törlése után a közös jogkezelők hirtelen nem módosították a nemzeti területi korlátozásokat, azt mutathatja, hogy azokat a korlátozásokat más indokolja, mint a kizárólagosság más formában történő fenntartása.”*

A Bizottság az összehangolt magatartás igazolására más bizonyítékot nem hozott fel, ezért ezt követően a Törvényszék azt vizsgálta, hogy a közös jogkezelő szervezetek párhuzamos magatartásának lehet-e más, a jogellenes összehangolt magatartáson kívüli, azaz nem tiltott indoka.

Ebben a körben a Törvényszék a közös jogkezelő szervezetek lehetséges működésének és magatartásuk versenyjogi értékelésének szempontjából nagyon jelentős megállapításokat tett. Annak ellenére, hogy a döntés indokolása végig a Bizottság bizonyítási kötelezettségének teljesítése, illetve nem teljesítése körében mozog, levonható az a következtetés, hogy a közös jogkezelő szervezet eredményében látszólag versenykorlátozó magatartása valós és a jogkezelési tevékenység gazdasági természetéből következő, azaz ésszerű piaci magatartást takaró indokokon nyugszik.

A közös jogkezelő szervezetek által a kölcsönös képviseleti szerződések útján a képviseleti megbízások tekintetében fenntartott területi korlátozások rendszerét, amely ahhoz vezet, hogy egy adott területen főként egy adott közös jogkezelő ad engedélyt az ott megvalósuló felhasználásokra, nem lehet tiltott versenykorlátozásnak tekinteni, mivel azt a Törvényszék határozata szerint okszerű indokok alapozzák meg.

Ezek számbavétele előtt ki kell emelnünk, hogy a közös jogkezelő szervezetek ilyen területi hatályú működése más oldalról úgy is megközelíthető, mint a közös jogkezelő szervezetek jellemzően fennálló területi de facto monopóliumhelyzete.

A de facto monopóliumhelyzet fennmaradásának indokai a Törvényszék döntésében a közös jogkezelő szervezetek működését racionálisan meghatározó elvek is. Az elsősorban az online felhasználások esetében új jogkezelési modellek kifejlődése pedig ugyanezen körülmények figyelembevételével lenne természetes. Ami végül is oda vezethetett volna, hogy korlátozott verseny keletkezik úgy ezen a piacon, hogy az a jogkezelési tevékenység ellátását nem veszélyeztette volna. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a közös jogkezelési irányelvre vonatkozó javaslat éppen azt mutatja, hogy az erre a szegmensre erőltetett tiszta versenyjogi logika alapján (erre példa a Santiago Megállapodás vagy a közös jogkezelő szervezetek kötelezettségvállalásainak elvetése) ez a piac önmaga a kulturális és a gazdasági szempontok egyensúlyát nem képes létrehozni, ezért akár a felhasználói jogszerzés megkönnyítése (one-stop-shop, illetve 30+stop-shop helyett 3to10-stop-shop létrehozása), akár a kisrepertoárok (vö. kulturális sokszínűség) védelme érdekében a jelen helyzetben már csak a jogalkotási beavatkozás tud korrigálni.

A Törvényszék a Bizottsággal szemben elismeri, hogy a közös jogkezelő szervezetek viselkedését meghatározza, hogy képesek-e egy másik területre vonatkozóan monitoring-/audit- (az engedélyezett felhasználásokat/felhasználókat ellenőrző) és engedélyezési rendszert létrehozni és fenntartani (113. pont), és vizsgálni kell azt is, hogy a közös jogkezelő szervezet, illetve a közös jogkezelő szervezetek együttese milyen gazdasági vagy pénzügyi ösztönzők folytán hagyhatott volna fel a korábban indokoltan használt területi korlátozások fenntartásával az új felhasználások esetében (115. pont).

A Bizottság az eljárás során továbbá folyamatosan azt állította, hogy az eljárásnak nem tárgya a művek jogellenes felhasználása elleni fellépés, hanem a felhasználók irányában kizárólag a közös jogkezelők által végzett engedélyezési tevékenység. A közös jogkezelő szervezetek ezzel szemben azzal érveltek, hogy az engedélyezés és a jogellenes felhasználások

elleni fellépés, mint a közös jogkezelő alapvető feladatai, nem választhatóak el egymástól. A Törvényszék szerint az önmagában súlyos eljárási szabálysértés, hogy a Bizottság az eljárás alá vontak védekezésével szemben nem támasztotta alá, hogy e tevékenységeket miért látja szétválaszthatónak (120. pont). Álláspontunk szerint egyébként ennek bizonyítása lehetetlen is, ahogyan a Bizottság sem tett rá kísérletet egyszer sem az eljárás során. Ezért a döntésből végső soron azt vezetjük le, hogy e két tevékenységet nem lehet szétválaszthatónak tekinteni, gazdasági szempontból e kettő ésszerűen csak együtt végezhető.

Az, hogy e két tevékenység csak együtt végezhető, illetve mesterséges elválasztásuk piaci diszfunkciókat okoz, könnyen belátható. Például a helyi közös jogkezelő jogérvényesítési tevékenysége szükségképpen kihat a saját zenei repertoárján kívüli zenei repertoárra (például egy zeneműveket jogsértően kínáló weboldal elleni értesítési-eltávolítási eljárás adott esetben a valóban jogsértő teljes felhasználás megszüntetését éri el), azonban amíg a piac-képesebb repertoárok tulajdonosai ezen költségeket helyi szinten nem vállalják, a multinacionális felhasználókért folyó engedélyezési versenyből mind a jogosítási feltételek, mind a mérethatékonyság miatt a költségszintet tekintve győztesen kerülnek ki.

A piaci logika ebben a helyzetben azt diktálná, amint az a Törvényszék döntésében is megjelenik, hogy ha a közös jogkezelő szervezet az engedélyezés területén korlátozás nélküli versenyhelyzetbe kerül, piaci szempontból racionálisan a vele versenyző másik szervezet repertoárját érintő monitoring vagy a jogellenes felhasználás megakadályozására szolgáló tevékenységre erőforrásokat nem fordít (vö. 127. pont vagy 134. pont).

A Bizottság érvelésében arra hivatkozott még, hogy a közös jogkezelő szervezetek akkor is engedélyezik a területükön megvalósuló felhasználásokat, ha a felhasználó székhelye egy másik államban van. Ugyanakkor a más államban honos felhasználó ellen a fellépés ebben az esetben is ugyanolyan nehéz, ezért nem megalapozott a közös jogkezelő szervezetek azon hivatkozása, hogy a helyi monitoringtevékenység döntő, hiszen a Bizottság szerint ebben az esetben is a közös jogkezelő szervezetek együttműködhetnek, azaz például jogérvényesítési tevékenységre a felhasználó honossága szerinti szervezet közreműködése megkérhető. A Törvényszék hiányolta, hogy a Bizottság erre a hipotetikus helyzetre sem mutatta ki, hogy amennyiben két közös jogkezelő szervezet e körben teljes versenyhelyzetben van, akkor a felhasználó honossága szerinti államban lévő közös jogkezelőt mi ösztönözné az együttműködésre. A területi korlátozások rendszere mellett ugyanakkor az együttműködés adott, hiszen a felhasználás helye szerinti közös jogkezelő szervezet van abban a helyzetben, hogy a felhasználást (több repertoár tekintetében) engedélyezze, és azon okból kifolyólag is, hogy így a másik szervezet repertoárjának védelme is adott, a felhasználó honossága szerinti szervezet közreműködésének nincs a versenyhelyzetben gyökerező akadály (124–125. és 130., 133. pont).

A Törvényszék kiemelte azt is, hogy a Bizottság a felhasználások piacának átfogó monitorozási szükségszerűségére sem tért ki (126. pont). Ez szintén alapvető közös jogkezelői tevékenység, hiszen a szerzői jogok engedélyezése során a felhasználók kevésbé kérnek

„maguktól” engedélyt, sok esetben a felhasználás megkezdését észlelő közös jogkezelő megkeresésére történik a szerződéskötés. Ekként ez a tevékenység határos a jogellenes felhasználások elleni fellépéssel is, mivel amennyiben a felhasználó nem működik együtt, jogérvényesítési lépéseket kell tenni. A közös jogkezelő az általános monitoringtevékenységben ismét csak akkor érdekelt, ha ez a tevékenysége megtérül (126., 129. pont). Ha ugyanazon a területen több közös jogkezelő versenyez ugyanazzal a repertoárjogosítással, akkor a helyi, piacismerettel rendelkező szervezet felderíti a felhasználásokat, az ilyen tevékenységet nem végző, ezért például a kezelési költségét alacsony szinten tartó közös jogkezelő pedig ennek a gyümölcsseit begyűjtheti, azaz a könnyen engedélyezhető felhasználásokat engedélyezheti. Más szempontból azonban a közös jogkezelők jelenleg e tevékenységüket a másik közös jogkezelők tagjai érdekében is végzik (128. pont), versenyhelyzetben azonban erre szintén nincs racionális oka egy vállalkozásnak.

A döntés ezt is egészen explicit módon mondja ki: *„Különösképpen pedig annak érdekében, hogy a világrepertoárt lefedő engedélyt lehessen adni, egy közös jogkezelő szervezetnek együtt kell működnie az összes többi közös jogkezelő szervezettel. A vitatott határozat egyáltalán nem fejt ki, hogy a Bizottság által szükségesnek tartott együttműködés – a Bizottság által megkövetelt módon versenytárssá vált közös jogkezelő szervezetek között – többek között egyes monitoringtevékenységek vagy a jogsértések elleni fellépés körében hogyan valósulhatna meg.”* (127. pont)

Az eljárásjogi szempontú döntésben amiatt, hogy igazolható volt, hogy a Bizottság eljárása során nem tett eleget bizonyítási kötelezettségének, a Törvényszék a közös jogkezelő szervezetek további, érdemi védekezéseit nem vizsgálta.

Kivétel ez alól a STIM-ügyben született határozat,²³ amelynek a STIM-nek azon egyetlen határidőben előterjesztett kérelmével kellett foglalkoznia, amelyben azt állította, hogy a képviseleti szerződések területikorlátozás-rendszerének fenntartását objektíven indokolja a kulturális sokszínűség megőrzésének szükségessége. A Törvényszék a STIM ezzel kapcsolatos kérelmét elutasította.

Ennek során rögzítette, hogy a Bizottság határozatában érdemben figyelembe vette az EKSZ 151. cikk (4) bekezdését. A Törvényszék indokolását többek között arra alapította, hogy a Bizottság határozatát nem a területi korlátozások alkalmazására, hanem azok összehangolt magatartással való fenntartására alapozta. Ez pedig nem zárja el egyik közös jogkezelő társaságot sem attól, hogy a határozat végrehajtása során egy másik közös jogkezelővel azonos területi kikötésben állapodjon meg, valamint, hogy a STIM által nem támadott kizárolagossági kikötés képviseleti szerződésekből való törlése is hasonló módon érinti a kulturális sokszínűség körében a kisrepertoárok versenyhelyzetét (STIM-döntés, 79–80. pont).

A STIM kérelme elutasításának további indoka volt, hogy a Bizottság határozatának közvetlenül nem tudható be az, hogy egyes jogosultak közvetlen jogosítást végezhetnek

²³ Lásd: Judgement of the General Court (Sixth Chamber) in Case T-451/08, 2013. április 12.

(„direct licensing”) vagy egyes, a forgalomban vonzóbb repertoárok jogtulajdonosai műveik közös jogkezelésből történő kivonása mellett döntenek. A Bizottság határozata ugyanakkor a STIM-döntés szerint az előtt is megnyitotta az utat, hogy a korábbi, működő rendszert másfajta, de minden szereplő érdekében működő rendszer váltsa fel. Ezt ugyanis maguk a közös jogkezelő szervezetek is elismerték azzal, hogy a korábbi, megfelelően működő rendszer mellett az új felhasználásokra másfajta megoldásokat próbáltak keresni. A területi korlátozások rendszere tehát nem szükségszerű és egyetlen megoldás a kulturális sokszínűség fenntartása érdekében, ezért nem alapos az az érvelés, hogy a területi korlátozások rendszerének elmarasztalása egy az egyben negatív hatást gyakorol a kulturális sokszínűsége, hiszen annak megőrzését más megoldás is támogathatja (vö. STIM-döntés 79–84. és 92. pont).

A Törvényszék határozataiból a közös jogkezelő szervezetek által köthető képviseleti szerződésekkel kapcsolatosan az alábbiak vezethetők le:

- a közös jogkezelő szervezetek között az együttműködés szükséges, ez biztosíthatja csak azt, hogy egy kézről több repertoárra lehessen engedélyt szerezni;
- a döntések nem foglalnak állást abban, hogy ezeket a megállapodásokat bilaterális vagy multilaterális együttműködésben lehetne csak létrehozni és fenntartani;
- ezekben a megállapodásokban lehetségesek területi korlátozást tartalmazó vagy más olyan korlátozó kikötések, amelyeket gazdasági ésszerűség indokol, ami konkrétan lehet az, hogy biztosítható legyen a felhasználó helyi monitorozása, egy helyi piac általános monitorozása az új felhasználások azonosítása érdekében és a jogsértő felhasználások elleni fellépés biztosítása is;
- a Törvényszék nem az EKSZ 81. cikk (EUMSZ 101. cikk) (3) bekezdésének alkalmazásával látja a fentieket lehetségesnek, hanem olyan szempontokat ad, amelyek az 81. cikk (1) [101. cikk (1)] bekezdésének alkalmazását eleve kizárhatják;
- a kulturális sokszínűség megőrzése érdekében a képviseleti szerződések többféle megoldása elképzelhető, azonban a közösségi versenypolitika ebből a szempontból semleges, azaz a lehetséges megoldások közül az EKSZ 151. cikk (4) bekezdés szabályának háttérével nem válogathat, illetve a versenyjog mint eszköz az egyedi jogosultak/repertoár-jogtulajdonosok egyedi döntési – a közös jogkezelésből repertoárkivonási vagy közvetlen engedélyezési – lehetőségét sem tudja ennek érdekében kezelni. (Ami persze nem jelenti azt, hogy az eljárásban történő jogi értékelhetőségen kívül elveiben és hatásában éppen nem a közösségi versenyjog elvei miatt bomlott fel orvosolhatatlanul egy kielégítően működő rendszer, anélkül, hogy a helyére legalább egy ilyen eredményeket felmutatni képes rendszer lépett volna.)

3. A közös jogkezelés CISAC-ügy szempontjából lényeges sajátosságai

Az írás elején említett WIPO-tanulmány jelen ismertető számára releváns megállapításai a következők voltak. A monopolhelyzetű közös joggyakorlásnak számos alapvető indoka és előnye van:²⁴ a közös jogkezelési monopólium az egyedi, szerzői, a szerzői jog attribútuma szerint létező monopóliumok szükséges szummája, nem új minőségű monopólium.²⁵ Egyszerű és a felhasználó számára jogbiztonságot eredményező, teljes jogszatossággal járó engedélyezést eredményez. A felhasználási engedély hatályának a lehető legnagyobb, tehát a felhasználó számára legbiztonságosabb kiterjedését két technikával lehet elérni. Vagy olyan „közvetett” szabállyal/bírói gyakorlattal, amely a közös jogkezelő szervezet megfelelő felügyelete mellett garantálja, hogy a felhasználóval szemben egyedi jogosult a közös jogkezelésbe tartozó körben nem léphet fel. Ez helytállást (jogszatosságot) eredményez a közös jogkezelő szervezet terhére. Ez a törvényi/bírói közös jogkezelési vélelem.^{26, 27} A másik módszer a kiterjesztett hatály kifejezett = közvetlen törvényi kimondása, amelyhez megfelelő határidőket tartalmazó kilépési (opt-out) szabályokat kell kapcsolni. A határidőket úgy kell meghatározni, hogy a kilépések ne veszélyeztessék a felhasználó jogbiztonságát.²⁸ A leírt technika a teljes világregpertoár felhasználásának egy engedéllyel való engedélyezését (one-stop shop) eredményezi. A felhasználói, tranzakciós költségek lényeges csökkentése csak egyetlen szervezettel („by means of one single organisation”) érhető el. A monopolhelyzet a jogosultak és a felhasználók közös érdeke. Az utóbbiak nem találnák meg a tömeges és gyakori felhasználások körében a jogosultakat, a jogosultak – kivéve a néhány kiemelkedő, jelentős jogosultat – nem lennének képesek a felhasználás engedélyezésére és ellenőrzésére.

²⁴ *Ficsor*: i. m. (4), p. 361–362.

²⁵ *Gerhard Schricker*: Urheberrecht, Kommentar, 2. Auflage. Verlag C.H.Beck, München, 1999, WahrnG Vor §§ 1 ff., 7. széljegyzet, p. 1816.

²⁶ L. pl. a német közös jogkezelési törvény (=WahrnG) 13/b §-át a törvényi és a német szerzői jogi törvény bírói gyakorlatát az ún. GEMA-Vermutungra (I-IV), Schricker, WahrnG 13b §, és az ahhoz fűzött magyarázat 2–10. széljegyzetszámok, p. 1876–1879.

²⁷ A 2006-os osztrák közös jogkezelési törvény (l. a 19. l.j.-et) 11. § (3) bekezdése rendelkezik a törvényi vélelemről, amelynek fennállásáról (valójában a kellően széles reprezentativitásról) a közös jogkezelő szervezet felett felügyeletet gyakorló közigazgatási szerv határozatot is hoz kérelemre: „3) Die Aufsichtsbehörde hat auf Antrag einer Verwertungsgesellschaft, eines gesamtvertragsfähigen Rechtsträgers (§§ 21 und 26) oder eines Nutzers mit Bescheid festzustellen, dass eine Verwertungsgesellschaft für ihren ganzen Tätigkeitsbereich oder einen bestimmten Teil davon die Rechte und Ansprüche am nahezu gesamten Bestand an Werken oder sonstigen Schutzgegenständen wahrnimmt. Die Feststellung begründet die Vermutung, dass die Verwertungsgesellschaft in dem vom Bescheid umschriebenen Bereich die Rechte am gesamten Bestand an Werken oder sonstigen Schutzgegenständen wahrnimmt, sofern nicht das Gegenteil bewiesen wird. Soweit die Voraussetzungen für die Feststellung in der Folge wegfallen, hat die Aufsichtsbehörde den Bescheid von Amts wegen oder auf Antrag aufzuheben; zum Antrag sind die oben genannten Personen berechtigt.”

²⁸ Vö.: Sztj. 87. § (1)–(4) bekezdés.

Az Európai Unióban a közös jogkezelés a díjigények és a kábeles továbbkövetítés esetében kifejezetten kötelező,²⁹ az igények csak közös jogkezelő szervezet útján érvényesíthetők. Itt elképzelhetetlen a több kézbe történő díjfizetés. Ráadásul a kábeles továbbkövetítés Európa legnagyobb részén nem lép át határokat (a Benelux államokban vannak jelentéktelen példák a határon átnyúló vezetékes továbbkövetítésre). Így aztán emiatt sem volt érthető a szerzői jogászok számára, hogy a kábeles továbbkövetítés engedélyezésére vonatkozó képviseleti megbízásokat miért tartotta a Bizottság aggályosnak.

Az egyenként gyenge jogosultak (gyengébb fél) érdekeinek védelme is kívánja a monopóliumhelyzetet – szükséges ugyanis a tárgyalási pozíció kiegyenlítése a jelentős gazdasági súlyú felhasználókkal szemben. Ugyancsak a gyengébb fél (egyedi, természetes személy szerző) védelmét szolgálja a monopóliummal összefüggő, előzetes, a tagsági/megbízási jogviszony létrehozásával együtt járó díjigény- és engedélyezési jog átruházása a közös jogkezelő szervezetre, ami lehetetlenné teszi, hogy a nagy gazdasági súlyú felhasználók egyedi felhasználási/jogátruházási szerződésben joglemondásra szorítsák a gyengébb felet a felhasználási szerződésekben. Egyes díjigények esetén maga az anyagi jog rendelkezik a forgalomképtelenségről.³⁰

A Ficsor-tanulmány azt a következtetést³¹ vonja le, hogy de facto vagy de iure monopólium jön tehát létre, amely miatt elvileg szükséges lehetne a versenyző közös jogkezelő szervezetek létrehozása. Azonban a monopólium, a verseny, a piac fogalma nem alkalmazható e területen változatlan tartalommal. A de iure vagy de facto monopólium a gyakorlatban szükséges feltétele a közös joggyakorlás megfelelő működésének.³²

Mivel a közös jogkezelő szervezetek kétoldalú piacon működnek, a monopólium kétirányú, mind a jogosultak, mind a felhasználók irányában érvényesül. Mindkét monopóliumirányra tekintettel belső, tehát a közös jogkezelési szabályokban meghatározott ellenintézkedések szükségesek. Ezeket az ellenintézkedéseket is szemügyre kell venni ahhoz, hogy versenyjogi szempontból is helyesen lehessen értékelni a közös jogkezelő szervezetek piaci magatartását. Ha ugyanis ezek kielégítőek, csökkentik a külső, a szerzői jog immanens tulajdonságainak figyelembevételére nem képes korlátozó eszközök terét. Az persze vitathatatlan, hogy a versenyjog vagy az alkotmányjog a szerzői jog és joggyakorlás létező és érvényes külső korlátja. Az azonban már nem ennyire nyilvánvaló, hogy milyen játéktér

²⁹ Vö.: Uradex ügy C-169/05: a kábeles továbbkövetítés engedélyezésére vonatkozó, közös jogkezelést előíró irányelvi szabályt [93/83/EGK tanácsi irányelv 9. cikkének (2) bekezdés] úgy kell értelmezni, hogy amennyiben egy jogkezelő szervezetet kell az olyan jogosult szerzői vagy szomszédos jogainak érvényesítésére megbízottnak tekinteni, aki jogainak kezelését nem bízta jogkezelő szervezetre, e jogkezelő szervezet érvényesítheti a jogosult azon jogát, hogy egy kábelszervezetnek valamely műsor vezetékes továbbkövetítésére engedélyt adjon, vagy azt megtagadja, következésképpen a jogkezelő szervezet nem kizárólag a jogosult jogai anyagi vonzatainak érvényesítésére jogosult.

³⁰ Pl. 2006/115/EK-irányelv a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői joggal szomszédos bizonyos jogokról (kodifikált változat), 5. cikk (2) bekezdés.

³¹ *Ficsor*: i. m. (4), p. 363–364

³² *Ficsor*: i. m. (4), p. 386.

marad a külső korlátok felállítására, ha a belső korlátok ugyanazt a célt szolgálják, és esetleg el is érik.³³

Hozzá kell tenni: az, hogy a közös jogkezelő szervezet erőfölényes helyzete sajátos, természetesen nem jelenti azt, hogy több közös jogkezelő szervezet ne köthetne versenykorlátozó megállapodást, vagy nem tanúsíthatna ilyen hatású magatartást. Azonban kartelljogi szempontból is másként szükséges szemlélni a területi alapon a leghatékonyabbnak elismert,³⁴ kizárólagos helyzetben levő közös jogkezelést végző piaci szereplők magatartását, mint az ilyen ismérvekkel nem rendelkező piaci szereplők megállapodásait és magatartásait, nem beszélve a kulturális sokszínűségi szempontokról. Ezt az állítást támasztja alá a Törvényszék fent elemzett határozata.

4. Hazai közös jogkezelési tanulmányok

Az elmúlt néhány évben több terjedelmes, monografikus tanulmány született hazánkban a közös jogkezelés témakörében, amelyek mindegyike rendszeresen tárgyalja a közös jogkezelés uniós jogi dokumentumait.

A Miniszterelnöki Hivatal megbízásából az MSZH (ma: SZTNH) szerzői alkotóközössége a közelmúltban tanulmányt készített „A közös jogkezelők által alkalmazott szerzői jogdíjak szerepe az audiovizuális szektorban” címmel.³⁵ A tanulmány 2.1. alfejezete összegzi a közösségi versenyjog és a közös jogkezelés viszonyában hozott közösségi döntéseket, 2.2. fejezete pedig kitér mind az utóbbi időben keletkezett normatív aktusokra, mind pedig a közös jogkezelési joggyakorlást érintő bírósági határozatokra és a folyamatban lévő ügyekre is. A tanulmány a belső közös jogkezelési szabályok, azon belül a felügyelet és a jogdíjkezelmények jóváhagyási rendje módosítási szükségletére vont le következtetést. A 2008-as Szjt.-módosítás e következtetéseknek kívánt eleget tenni.

A Gazdasági Versenyhivatal Versenykultúra Központja által meghirdetett pályázatra a PPKE-JÁK szerzői alkotóközössége készített 2008-ban tanulmányt kifejezetten a közös jogkezelés és a versenyjog kapcsolódási pontjait a vizsgálat tárgyává téve.³⁶ E tanulmány is feldolgozza szinte naprakészen a fontosabb uniós aktusokat és közösségi politikákat. A

³³ Az írás egyik szerzője hasonló következtetésre jutott az alkotmányos külső korlátok tekintetében is (Faludi Gábor: A szerzői jog és iparjogvédelem belső korlátjai. Jogtudományi Közlöny, 61. évf. 7–8 sz., 2006, július–augusztus, p. 280–292.

³⁴ L. alább a hivatkozást a Tourner-ügyre.

³⁵ Szerzők: dr. Cserba Veronika, dr. Ficsor Mihály, dr. Hepp Nóra, dr. Kiss Zoltán, dr. Munkácsi Péter, dr. Penyigey Krisztina. Szerkesztette: dr. Kiss Marietta: http://www.mszh.hu/szerzoijog/tanulmany/MeH_study_kjk_final_2007.pdf.

³⁶ A szerzői jogok közös kezelésének versenyjogi vonatkozásai különös tekintettel a technikai fejlődés által támasztott kihívásokra. Szerzők: dr. Boronkay Miklós (IV. fejezet), dr. Boytha György (I. fejezet), dr. Csepely-Knorr Tamás, (II. fejezet), dr. Szilágyi Pál (III. fejezet), Budapest, 2008: <http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/4290989842DB360B.pdf>.

levont tanulság egyébként azt mutatja, hogy a (közösségi) versenyjog és a közös jogkezelés viszonyáról csak pillanatfelvétel készíthető:

„Míg a szabályozási koncepció és a közös jogkezelők közötti verseny jogi kereteinek kialakítása tekintetében nem lehet a tanulmány írásakor egyértelműen állást foglalni, hiszen az érdekelt szereplők és a jogalkalmazó is keresi a megoldást az új trendekre. Mint azonban sok természetes monopólium lebontásához, jelen esetben is szükség lehet arra, hogy a jogalkotó vagy a jogalkalmazó hatóság beavatkozásával elősegítse új üzleti modellek felbukkanását, amelyek megmérettethetnek. A versenyjogi joggyakorlat vonatkozásában továbbá elképzelhető változatnak tűnik, hogy a Wouters- és a Meca-Medina-ügyhöz hasonló megoldást talál az Európai Bíróság. Egyes szerzők a közös jogkezelőkre vonatkozó eddig kialakult joggyakorlatban is hasonló trendet véltek felfedezni, nevezetesen, hogy bizonyos kérdéseket nem a 81. cikk (1), majd (3) bekezdésének alkalmazásával dönt el a jogalkalmazó, hanem eleve abból indul ki, hogy az adott kérdés nem tartozik a 81. cikk (1) bekezdésének hatálya alá. Ilyen lehet példának okáért a kulturális sokszínűség megőrzését szolgáló magatartások kérdése.”³⁷

A hivatkozott ügyekben³⁸ éppenséggel arra a következtetésre jutott az Európai Bíróság, hogy egy megállapodás (magatartás) kétségkívül meglévő versenykorlátozó hatását meghaladják az adott tevékenység közhasznú, megfelelő végzésével összefüggő szempontok.³⁹

A Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal által támogatott Nemzeti Kutatási és Fejlesztési Program keretében „Az információs társadalom keretfeltételei és a magyar versenyképesség az EU integráció tükrében 2004–2007” című kutatási program részeként a Magyar Tudományos Akadémia Infokommunikációs Jogi Centrumának tudományos műhelye által

³⁷ Az előző l.j.-ben hivatkozott tanulmány, p. 189.

³⁸ C-309/99, Wouters, C-519/04 P, Meca-Medina v. Commission.

³⁹ Wouters-ügy (ügyvédi kamarai versenykorlátozó szabályokról): „A national regulation such as the 1993 Regulation adopted by a body such as the Bar of the Netherlands does not infringe Article 85(1) of the Treaty, since that body could reasonably have considered that that regulation, despite effects restrictive of competition, that are inherent in it, is necessary for the proper practice of the legal profession, as organised in the Member State concerned (rendelező rész, 2. bekezdés).

A Meca-Medina-ügyben (tárgya: jogszerűen korlátozzák-e a professzionális versenysportot űzők verseny-szabadságát a sportszervezet belső antidopping szabályai): „Not every agreement between undertakings or every decision of an association of undertakings which restricts the freedom of action of the parties or of one of them necessarily falls within the prohibition laid down in Article 81(1) EC. For the purposes of application of that provision to a particular case, account must first of all be taken of the overall context in which the decision of the association of undertakings was taken or produces its effects and, more specifically, of its objectives. It has then to be considered whether the consequential effects restrictive of competition are inherent in the pursuit of those objectives ... and are proportionate to them. ... to combat doping in order for competitive sport to be conducted fairly and that it included the need to safeguard equal chances for athletes, athletes' health, the integrity and objectivity of competitive sport and ethical values in sport. ... Therefore, even if the anti-doping rules at issue are to be regarded as a decision of an association of undertakings limiting the appellants' freedom of action, they do not, for all that, necessarily constitute a restriction of competition incompatible with the common market, within the meaning of Article 81 EC, since they are justified by a legitimate objective.” (42–45. bekezdés).

elvégzett kutatás eredményeit tartalmazó kötet⁴⁰ kéziratban maradt. Egyelőre szintén csak kéziratban áll részlegesen készen egy kötet, amely a közös jogkezelés és az audiovizuális média kapcsolatát elemzi. E munka a CISAC-ügyben hozott döntést is elemzi majd.⁴¹ Lánchidi Péter PhD-értekezése⁴² pedig kifejezetten a releváns uniós aktusok részletekbe menő elemzése alapján jut hasonló következtetésre, mint a hivatkozott PPKE–JÁK-tanulmány.

A hivatkozott tanulmányokban leírt helyzethez képest érdemi változás az uniós jogban nem következett be, eltekintve a CISAC-ügy befejezésétől, továbbá le nem zárult kötelezettségzegési eljárás kezdődött hazánk és Csehország ellen a jogi monopólium fenntartása miatt.⁴³ A magyar jogalkotó 2012-től a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumát megszüntette (részletesen lásd alább a 6. pontban).⁴⁴

Valamennyi tanulmány a tényeket (aktusokat) hiánytalanul említi, és valamennyi értékesen, alaposan értékelő jelleggel deskriptív. Nem tudják feloldani a közös jogkezelés pusztá versenyjogi megközelítése és szerzői jogi belső jogintézmény (= „egyedi joggyakorlás lehetlensége vagy kevésbé hatékony volta miatti szükséges korlát”) szempontú megközelítése közötti ellentmondást. Az ellentét feloldását el sem lehet várni, ugyanis ez az ellentmondás a jelenlegi jogfilozófiai-jogdogmatikai háttér/alapok és az ebből adódó, egymással ellentétben álló szabályozási háttér előtt a szerzők szerint nem is oldható fel.

5. A közös jogkezelés az Európai Bizottság és a Parlament szemléletében

Az Európai Bizottság⁴⁵ és az Európai Parlament⁴⁶ különböző aktusokban kifejezett, a közös jogkezelés eltérő szemléletét kifejező álláspontját az alábbiakban lehet összegezni.

⁴⁰ A kötet vonatkozó része: Közös jogkezelés az információs társadalomban: Lassú kimúlás, vagy szerves átalakulás. Szerzők: dr. Békés Gergely, dr. Faludi Gábor, dr. Gyenge Anikó, dr. Szinger András, dr. Tóth Péter Benjámín, szerkesztette: dr. Békés Gergely és dr. Gyenge Anikó.

⁴¹ Grad-Gyenge Anikó, Sarkady Ildikó: Közös jogkezelés az audiovizuális médiában (kézirat). Médiatudományi Könyvtár. Sorozatszerkesztő: Koltay András, Nyakas Levente.

⁴² Collective management of music rights and competition policy in the European Union: http://doktori-iskola.ajk.pte.hu/files/tiny_mce/File/Archiv2/lanchidi/lanchidi_ertekezes_nyilv.pdf. A látogatás napja: 2013. október 18.

⁴³ 2006/4238, C(2008)7191, IP/08/1786: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1786&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>, a látogatás napja: 2013. október 24.

⁴⁴ Sztj. 86., 87., 91., 92. § (4), (5) bekezdés, amelyeket a 2011. évi CLXXVI. tv. iktatott be.

⁴⁵ Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee on the Management of Copyright and Related Rights in the Internal Market, COM (2004) 261 final, Brussels 16 April 2004: http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2004/com2004_0261en01.pdf; az EK Bizottságának munkaanyaga („Commission Staff Working Document”): Tanulmány a szerzői és szomszédos jogok közös, határokon átnyúló kezelésének közösségi szabályozásáról (közzétették: 2005. július 7.): http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/management/study-collectivemgmt_en.pdf, valamint az ajánlás.

⁴⁶ A Parlament jelentése (A5-0478/2003) és határozata [European Parliament resolution on a Community framework for collective management societies in the field of copyright and neighbouring rights (P5_TA (2004) 0036 – 2002/2274(INI)], valamint a Parlament állásfoglalása, amelyet az ún. Lévy-jelentés alapján fogadott el: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2007-0053&language=EN&mode=XML>).

Az Európai Bizottság a határon túli online felhasználások engedélyezésének nem kielégítő voltából indult ki, ennek tudta be, hogy előbbre tart az Egyesült Államok ezen a téren, mint Európa.

Korábbi aktusaiban még többféle szabályozási elképzelést vázolt fel az online engedélyezésre:

– legyen olyan közösségi szabályozás, amelynek eredményeképpen minden egyes, a közösség bármely tagállama területére kiadott felhasználási engedély automatikusan kiterjedne a teljes közösség területére – azaz egy olyan megoldást jelzett, amely „a territorialitás részleges feladásával jár”;

– kevésbé radikális megoldást jelentett volna, ha a műhold-kábel-irányelvben már használt megoldást alkalmazzák az online engedélyezésre (nevezetesen a felhasználás helyét egy tagállamban vélelmeznék);

– végül a legkevésbé „beavatkozó” elképzelés szerint a közös jogkezelés meglévő rendszerében valósulhatott volna meg a megoldás, ezt a közösség csak a jogkezelőkre vonatkozó „good governance” szabályok előírásával segítette volna.

A Bizottság ajánlást megelőző tanulmánya már a számos forrásban tárgyalt „option 1-3” felsorolásával előre jelezte, hogy a korábbi mérlegelés köre leszűkül. Az a változat nyert teret, hogy egyrészt a jogosultak képviselétéért versenyt kell kelteni a közös jogkezelő szervezetek között, másrészt pedig a jogosultak számára lehetővé kell tenni a választást a közös jogkezelő társaságok között, ezáltal lehet elérni azt, hogy ne a kölcsönös képvisleti szerződések alapján összeálló (közel) teljes világrepertoárt nyújtson egy-egy közös jogkezelő szervezet, hanem a közvetlenül a jogosultaktól szerzett megbízások alapján jogosítható repertoárt kezelje hatékonyabban.

A Bizottság szerint az utóbbi megoldással érhető el a kitűzött cél: a jogosultak és felhasználók érdekeit egyaránt tükröző „community-wide” jogosítási rendszer. A tanulmány szerint a közvetlen tagságon alapuló elkötelezettség hatékonyabbá teszi a közös jogkezelést a külföldi képviseltek felé is, és különösen hasznos azon jogosultak számára, akiknek műveit az egész közösségben felhasználják.

E megoldás eredményeképpen a Bizottság elképzelése szerint a felhasználóknak – mivel az egyes társaságok nem a világrepertoárt, csak a közvetlenül velük szerződött belföldi és külföldi jogosultakat képviselnék – nem egy, de a kialakuló „három-négy” nagy, a Bizottság szóhasználatában „powerful” közös jogkezelőtől kell az egész közösség területére kiterjedő felhasználási engedélyt szereznük. Ez értelemszerűen arra az esetre is vonatkozna, ha egy helyi felhasználó egy állam területén nyújtott szolgáltatásához kívánna jogot szerezni.⁴⁷

⁴⁷ A fenti CISAC-határozatot megelőző kötelezettségvállalási szakasznak és a határozat végrehajtásának is az volt az egyik kulcskérdése, hogy a belső piaci hatással nem bíró szolgáltatások engedélyezése hogyan választható el a valóban multiterritoriális felhasználásoktól. A helyi szolgáltatás engedélyezése ugyanis semmiképpen nem lehet olcsóbb, egyszerűbb, átláthatóbb, ha egy „nemzetközi központból” történik, figyelemmel a felhasználással összefüggő adatszolgáltatásra, az adatok ellenőrzésére, az esetleges jogérvényesítésre, a tárgyalás és a szerződés nyelvére, az alkalmazandó jogra stb.

Az ajánlás kulcsa: a közös jogkezelés olyan sajátos fogalommeghatározása, amely messze áll a kontinentális, minősítő fogalmaktól, és sokkal inkább az USA-beli megközelítéshez áll közel. Az 1a) pont szerint a jogkezelés (mint szolgáltatás): engedély adása, ellenőrzés, jogérvényesítés, jogdíjak beszedése és felosztása. Az 1e) pont alapján közös jogkezelő: (olyan szervezet), mely a jogkezelést végzi számos jogosult számára.

Ebből az következik, hogy bármely közvetítő, nemcsak engedéllyel rendelkező (nyilván tartásba vett) közös jogkezelő szervezet közös jogkezelőnek minősülhet az online felhasználás szempontjából, akár egy zeneműkiadó is.

A Bizottság szemléletében tehát

– a közös jogkezeléshez nem tapadnak a kontinentális jogban ismert közös jogkezelési funkciók;

– azt nem különbözteti meg a közvetítő képviselettől;

– a csomagban/kötegetben történő, gyakorlatilag a világrepertoárra (a lehető legszélesebb körű) vonatkozó jogosítás;

– a szabályzat szerinti, tehát normatív felosztási kötelezettség;

– a hatékonyság diktálta faktikus vagy jogi monopolhelyzet;

– az ezt ellensúlyozó kétirányú szerződéskötési kötelezettség, és a sokrétű állami felügyelet;

– a kulturális közvetítő szerepből adódó közérdekű jelleg, amit a felhasználó jogbiztonságát biztosító vélelem vagy kiterjesztett hatály tükröz;

– a szervezet jogosulti ellenőrzése/tulajdonlása.

Az Európai Parlament Mercedes Echerer rapportőr által előkészített jelentése alapján elfogadott határozata a Bizottság megközelítésétől jelentősen eltérő szempontokat emelt ki, a közös jogkezelő szervezetek kulturális és szociális funkcióit is hangsúlyozta. A közös jogkezeléssel kapcsolatos harmonizációt, a korlátozott versenyt szükségesnek tartotta, de ennek útját a közös jogkezelők közti önszerveződő együttműködésben látta, különös tekintettel a hatékony nemzetközi adatcserét biztosító informatikai eszközök kialakítására.

A közös jogkezelő szervezetek de jure és de facto monopolhelyzetét a jelentés nem tartotta önmagában versenykorlátozó jelenségnek, ehelyett a Bizottság figyelmét inkább a média vertikális koncentrációjára hívta fel.

Az állásfoglalás, amelyet az ún. Lévy-jelentés alapján fogadott el, az ajánlással mint formával és annak tartalmával nem volt elégedett. Az állásfoglalás

– együttdöntést követelt, a versenyszempontot a kulturális és szociális funkciókkal, a kulturális sokszínűséggel gondolta összehangolni;

– az ajánlás szabályainak érvényesülése esetén veszélybe kerülhetnek a kis országok kis jogkezelői által képviselt jogosultak kulturális szempontból is fontos érdekei;

– nem parttalan, hanem ellenőrzött verseny tudja csak biztosítani a nonprofit közös jogkezelők megfelelő működését és a vonatkozó UNESCO-egyezményben is szabályozott kulturális sokszínűség fenntartását egyaránt;

– a jövőbeli online jogosítás rendszerét a meglévő kölcsönös képviselői szerződésekre alapozott, világrepertoárt kínáló közös jogkezelői one-stop-shopok jelentik, ahol a jogdíjak csökkentését eredményező versenyt a lehívás országa (country of destination) díjszabásának jogosító általi alkalmazása küszöbölheti ki;

– mindennek megteremtésére a Bizottság kezdeményezze egy irányelv előkészítését a témában, vonja be az érintett szereplők lehető legszélesebb – a 2005-ös bizottsági tanulmány előkészítésénél is mindenképpen tágabb – körét az előkészítésbe;

– az állásfoglaláshoz fűzött „Explanatory Statement” szerint a Bizottság által preferált „Option 3” megoldás néhány nagy, koncentrált közös jogkezelő által uralt, a kulturális sokszínűség és a világrepertoár elérhetősége szempontjából előnytelen oligopol piac kialakulását eredményezi.

A Bizottság szemlélete – nem utolsósorban az együttdöntés kényszere miatt – a Tanács és az Európai Parlament javaslatainak hatása alatt a közös jogkezelési irányelvjavaslat szövegét nézve már alakult. Az irányelv elfogadása előtt korai lenne bármilyen értékelés. A szabályozás a jogosultak szabadságára, választására, de a közös jogkezelő számára adott kizárólagos megbízásra épülő közös jogkezelést tartja a kiindulópontnak. Kellő helyet kap a kiterjesztett és közös jogkezelés is. A legfőbb szerv kötelező, át nem ruházható hatáskörei, a felügyelő szerv megléte és hatáskörei, az összeférhetetlenség, a gazdálkodás, ezen belül a felosztási és egyéb célra történő jogdíjfelhasználás szabályai, a szervezeti és gazdálkodási adatok transzparenciája adja a minden közös jogkezelő szervezetre irányadó szabályok gerincét. A többterületi online engedélyezés zenei közös jogkezelő szervezetekre irányadó rendelkezéseiről fentebb már szóltunk.

6. Az Sztj. és a közös jogkezelés versenyjogi elemei

Az Sztj. eredeti szövegének indoklása (1999) az alábbiak szerint értékelte a közös jogkezelés akkor létező versenyjogi környezetét:

„A törvény így de jure monopolhelyzetet alakít ki a kötelező nyilvántartásba vétel jogi eszközével. A nemzetközi gyakorlatból eredeztethető jogkezelési koncentráció mintegy másfél évszázadra nyúlik vissza. A közös jogkezelésnek a felhasználók tízezreivel szembeni gyakorlatilag működőképes módja a szervezetek de facto vagy de jure monopóliuma. E helyzet jogszerűségét az Európai Közösség versenyjogi gyakorlata is olyan sarkalatos döntésekben ismerte el, mint ...

A piacuralmi helyzettel való visszaélésnek gátjai a speciális állami engedélyezési szabályok és az általános versenyjogi kontroll is. Jelentős kivételt képez az Amerikai Egyesült Államok által követett szabályozás. A rendkívül fejlett kartelljog miatt nemcsak, hogy három társaság (ASCAP, BMI, SESAC) kezeli egymással versenyezve a nyilvános előadási (és sugárzási) jogokat, hanem a felhasználók megkísérlik a jogokat közvetlenül a szerzőtől vagy

a kiadótól megszerezni, a társaságok megkerülésével. Ez a gyakorlat azonban csak az amerikaihoz hasonlóan nagy piacon folytatható.

A közös jogkezelő szervezetek a világon a legkülönbözőbb jogi formákban működnek. A különbségtétel azon alapul, hogy ezek a szervezetek magánjogi személyek formájában (pl. egyesületként, szövetkezetként vagy gazdasági társaságként) létesültek, avagy szabályozásukat a közjog határozza meg. ...”

Ugyancsak észlelte és értékelte a jogalkotó a közösségi (uniós) célok és a szerzői jog (valamint az iparjogvédelem) területi jellege között feszülő ellentmondást.

„Az európai gazdasági integráció kiépítése során a szellemi tulajdon-jogok territoriális védelme, a nemzeti határokhoz kötődő oltalom kezdetben csupán szükséges rosszként tűnt fel. A tagállami határokhoz igazodó jogi védelmet csak addig és annyira ismerték el, ameddig és amennyire az nem gátolta sem a közös piac megteremtését és zavartalan működését, sem annak fejlesztését, egyre mélyebb és erősebb integrációvá történő átalakítását. A szerzői jogban (és az iparjogvédelemben) az áruk szabad mozgását akadályozó, az egységes piacon folyó versenyt torzító tényezőt láttak. A szellemi tulajdon és az egységes piac, illetve az azon folyó verseny szempontjainak összeegyeztetésére az Európai Bíróságnak az áruk szabad mozgásáról, a határokon átlépő szolgáltatásnyújtás szabadságáról, valamint az állampolgárság szerinti hátrányos megkülönböztetés, a versenyt korlátozó megállapodás és a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés tilalmáról szóló rendelkezéseken alapuló ítéletei tettek kísérletet. Másfelől – főleg kezdetben – az is vitatott volt, hogy az EGK-szerződés hatálya, illetve a Közösség hatásköre kiterjed-e a szellemi tulajdon – és azon belül főként a szerzői jog – területére.”

A Bizottság által kilátásba helyezett kötelezettség-szegési eljárást megelőző felszólítás nyomán⁴⁸ szóba került a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumának lazítása, azonban ettől a jogalkotó akkor még eltekintett.⁴⁹

Ezért 2012-ig hazánkban a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumként, a német-osztrák rendszerhez hasonló, de annál némileg lazább szakmai-törvényességi felügyelet alatt álltak. Működésük ma is gyakorlatilag engedélyhez (nyilvántartásba vételhez) kötött, ennek feltételeit az Sztj. részletesen, a létesítő okirat kötelező tartalmi elemeire kiterjedően is meghatározza. A díjszabások közigazgatási jóváhagyástól függően alkalmazhatók, a jóváhagyó

⁴⁸ 2006/4238. számú kötelezettség-szegési eljárás, felhívja pl. az alábbiakban hivatkozott, az MSZH alkotó-közössége által készített tanulmány, p. 44.: http://www.mszh.hu/szerzoijog/tanulmany/MeH_study_kjk_final_2007.pdf.

⁴⁹ Az akkor hatályba nem lépett módosítás előkészítése folyamán olyan megoldás született, amely a kötelező és a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés körében figyelemmel volt az egy kézről való jogosítás, tehát áttételesen a tömeges jogszerű felhasználás feltételeinek, és ennek folytán tágabban a közönség sokszínű kultúrához való hozzáféréseiben álló érdekeinek a biztosítására.

határozat bírósági felülvizsgálata kérhető. A díjszabások tárgyai a versenyjogi (erőfölénnyel visszaélés tilalma) és az általános szerződési feltételek utólagos bírói kontrolljának is.⁵⁰

A jogalkotó a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliumát 2012. január 1-jétől megszüntette.⁵¹ A módosítás indokolása az uniós aktusok közül az Európai Parlament (2005/737/EC) 2007. március 13-i állásfoglalására (állásfoglalás), valamint az annak tárgyát képező ajánlásra hivatkozik. A hivatkozott állásfoglalás 3. pontját idézi az indokolás: „a jogosultaknak lehetőségük van közös jogkezelőt választani, meghatározni a megbízás tárgyát képező online jogokat és azok területi hatályát, valamint jogukban áll visszavonni a jogokat a közös jogkezelőtől vagy azokat másik jogkezelőre bízni ...” Az ajánlás – ahogy ez a címéből is kitűnik – csak a zeneművek online, határon túli felhasználása engedélyezésének megkönnyítésével foglalkozik. További uniós jogi indok volt a jogi monopólium eltörlésére, hogy annak fenntartása az „EUMSZ 49. cikkét (korábbi 43. cikk) és 56. cikkét (korábbi 49. cikk) sértheti azáltal, hogy a letelepedés és a szolgáltatásnyújtás szabadságát korlátozza”. Az indokolás arra is utal, hogy emiatt a Bizottság Magyarország ellen 2007-ben kötelezettségszegési eljárást indított, amely még nem zárult le. A kötelezettségszegési eljárásban kifejtett magyar álláspont rögzítette, hogy egyrészt a 2004 óta meglévő kilépési jog gyakorlása, másrészt a kölcsönös képviseleti megbízási szerződések nem kizárólagos jellege, valamint a közös jogkezelési megbízás területi korlátozhatósága miatt a nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezetektől különböző személyek, szervezetek is gyakorolhatnak Magyarországon közös jogkezelésbe tartozó jogokat. Ennek igazsága mellett az is tény, hogy „Bár a hatályos Szjt. bizonyos esetekben biztosítja a kilépés lehetőségét, a kilépő jogosult nem tud egy másik, 'azonos területen' működő közös jogkezelő szervezethez csatlakozni; mivel jelenleg ilyen – párhuzamosan működő, 'versengő' – közös jogkezelő szervezet nem kerülhet be a nyilvántartásba”. Kétségtelen, hogy a jogi monopólium megszüntetése közelebb viszi a magyar megoldást az uniós jog közös jogkezelési szemléletéhez. A tényekhez ugyanakkor az is hozzátartozik, hogy uniós hatóság még soha nem mondta ki, hogy a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliuma az uniós jogba ütközne. E kérdés elől a Bizottság eddig egyszerűen megfutamodott. Ímmel-ámmal indított kötelezettségszegési eljárásokat, de pl. az olasz, sok évtizede fennálló, vagy az osztrák, 2006 óta fennálló jogi monopólium jogszerűségét eddig nem kérdőjelezte meg. A közös jogkezelési irányelv javaslata is gondosan elkerüli a kérdést. Az Európai Bíróságnak a közeljövőben szembe kell néznie a jogi monopólium és az EUMSZ viszonyának a kérdésével a C-351/12. sz. előzetes döntéshozatali ügyben, amelyben a negyedik kérdés arra irányul, hogy a cseh törvényben a közös jogkezelésre előírt jogi monopólium az EUMSZ 56., 101. és 102. cikkébe ütközik-e. Az ügyben az Európai Bíróság 2013. június 26-án tartott tárgyalást. Az ítélet kihirdetése hamarosan várható.

⁵⁰ Szjt. 92-/H-92/P. §.

⁵¹ 2011. évi CLXXIII. tv.

A jogi monopólium feloldása annyit jelent, hogy ugyanazon jogosulti csoport ugyanazon vagyoni jogának kezelésére elvileg, a feltételek megléte esetén két vagy több közös jogkezelő szervezetet is nyilvántartásba lehet venni. Ugyanakkor a felhasználó számára jogbiztonságot eredményező kiterjesztett hatály csak egy közös jogkezelő szervezethez kapcsolódhat, ellenkező esetben jogosítási káosz keletkezne a képviselt jogok átfedéséből.

A jogi megoldásnál a jogalkotó azt vette figyelembe, hogy két vagy több, nyilvántartásba vett közös jogkezelő szervezet esetében sem kerülhet átfedésbe az ugyanazon jogosulti csoport ugyanazon joga tekintetében nyilvántartásba vett több szervezet repertoárja, illetve a képviselt jogosultak köre. A többes nyilvántartásba vétel „nem jelenti azt, hogy egy jogosult ugyanazon joga tekintetében több szervezet is eljárhatna, mivel ez a joggyakorlás és az engedélyszerzés ellehetetlenüléséhez vezetne. ... A felhasználók részéről jogos igényként merül fel, hogy akkor is a teljes világrepertoárra vonatkozóan szerezhessenek engedélyt, ha Magyarország területén több letelepedett közös jogkezelést végző szervezet működik. Tekintettel azonban arra, hogy a jogkezelés ellehetetlenüléséhez és kaotikus viszonyokhoz, továbbá a felhasználók oldalán a költségek jelentős megnövekedéséhez vezetne, ha a 87. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezést minden letelepedett közös jogkezelést végző szervezetre alkalmazni kellene (vagyis mindegyik letelepedett közös jogkezelést végző szervezet jogosult lenne az egyikük által sem képviselt jogosultak tekintetében az engedélyezésre, illetve díjigény-érvényesítésre), továbbra is szükséges annak biztosítása, hogy a nem képviselt jogosultak jogainak gyakorlását egyetlen szervezet végezze, azaz csak egyetlen szervezet láthasson el ún. kiterjesztett hatályú közös jogkezelést”.^{52, 53}

7. Összefoglalás

A közös jogkezelés a kontinentális szemléletben nonprofit, jelentős kulturális vonzatú, kulturaközvetítő tevékenység. Ugyanakkor kétségkívül vagyoni értékű felhasználási jogokat engedélyező szolgáltatás is. Lehetséges a közös jogkezelést csak a versenyjog által védett közérdek felől megközelíteni, és akár a felhasználók, akár a jogosultak irányába, akár mindkét irányba versenyre kényszeríteni a közös jogkezelő szervezeteket, hiszen nincs olyan kivételt tartalmazó szabály, amely ezt megtiltaná. Más országok – különösen az „angolszász világban” – közönséges üzleti tevékenységnek fogják fel a közös jogkezelést, és a szabályozás is ezt tükrözi. A megközelítések különbsége nehezíti a jogharmonizációt is.

⁵² Kivonat a 2011. évi CLLXXIII. tv.-nek az Sztj. 87. §-hoz fűzött indokolásából.

⁵³ A hatályos magyar megoldás bemutatása az Sztj. ún. nagykommentárja (A szerzői jogi törvény magyarázata. Complex, 2006, Budapest, szerk. Gyertyánfy Péter) 2013-ban átdolgozott szövegének még meg nem jelent kéziratán, a 87. és 91. §-hoz fűzött magyarázatokon (szerző: Faludi Gábor) alapul.

A kontinentális megközelítéssel összhangban álló nonprofit jelleg nem érinti a versenyjogi szabályok alkalmazhatóságát. Nonprofit szervezet is lehet piaci erőfölényben, és képes lehet versenykorlátozó megállapodást kötni, vagy ilyen egyeztetett magatartást tanúsítani. Az utóbbi kérdésben azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy a közös jogkezelő szervezetek kétoldalú piacon működnek. Szolgáltatást nyújtanak a felhasználók (díjfizetésre kötelezettek) számára, de e szolgáltatás valójában a jogosultak felhasználási engedélyeinek a kötege. Dokumentációs és felosztási tevékenységükkel pedig szolgáltatást nyújtanak a jogosultak számára. Szolgáltatásaik nonprofit jellegű ellenértékét azonban csak a jogosultak fedezik (kezelési költség). Egy hagyományos, üzleti jellegű szolgáltatásvertikumtól (felhasználás engedélyezése ellenérték fejében, illetve díjigény-érvényesítés) egy, versenyjogi szempontból is döntő elemben különbözik a közös jogkezelés. A vertikum jogosulti, első szintje nem különül el a második, képviseleti, közös jogkezelői szinttől, hiszen a jogosultak maguk hozzák az egyesületi keretek között a második szint lényeges, piaci feltételekre kiható döntéseit (jogdíjközlemények, kezelési költség meghatározása). Ebből következően nem várható el, hogy a jogosultak és a közös jogkezelő szervezet egymáshoz való viszonyukban független piaci szereplőkként viselkedjenek. Ilyenformán a közös jogkezelő szervezetek ebben a viszonyrendszerben nem rendelkeznek a versenykorlátozó magatartás tanúsításának képességével. A közös jogkezelő szervezetek egymás közötti, szintén vertikálisnak tekinthető viszonyban kötött képviseleti szerződéseinek versenyjogi (kartell) vonatkozásairól a CISAC-ügy leírása ad számot.

Az Európai Bizottság a szerzői jog territorialitását – elégséges uniós, a szerzői anyagi jogi szabályozásra is kiható „alkotmányos” szabályozási alapok nélkül – az alkalmazható versenyjogi és az esetlegesen alkalmazható kötelezettségszegési eljárások eszközeivel a belső piaci verseny (tulajdonképpen a szolgáltatásnyújtás) szabadsága alá kívánja rendelni. Azt az álláspontot is kifejtette két tagállam ellen indított kötelezettségszegési eljárásban, hogy a közös jogkezelő szervezetek jogi monopóliuma az elsődleges közösségi jogba ütközik.⁵⁴ Ezeket az álláspontokat a közös jogkezelést kereskedelmi ügynöki közvetítő tevékenységgel azonosító bizottsági felfogás⁵⁵ teszi lehetővé, és helyességüket a cseh jogi monopólium bírósági értékelése támaszthatja alá vagy cáfolhatja meg.

Ez a szemlélet – ha határait a jogalkotó és az Európai Bíróság nem vonja meg az érdek-egyensúly helyes mérlegelésével – oda vezethet, hogy elsorvad a kulturális sokszínűség, és a tőkeáramlás (koncentráció) törvényeinek érvényesülése során háttérbe szorulnak a szerzői, előtérbe kerülnek a nemzetközi kulturális ipar vállalatai által képviselt érdekek. Ez a mai, kontinentális európai értelemben vett közös jogkezelés eróziójához és jelentős működési zavaraihoz vezethet.

⁵⁴ 2006/4238, C(2008)7191, IP/08/1786: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1786&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>.

⁵⁵ Ajánlás 1. a) és e) pont, a teljességhez tartozik, hogy az ajánlás csak a zeneművek határon átnyúló „online” felhasználásáról szól, de tükrözi a „soft” jogalkotó véleményét.

Azon a játéktéren, ami a közös jogkezelés belső, a visszaélések megakadályozását szolgáló korlátjai és a versenyjogi, erőfölénnyel visszaélés alkalmazhatósága között létezik, az erőfölénnyel visszaélés tilalmának alkalmazására lehetőség van, és arra adott esetben szükség is lehet. A versenyjog alkalmazása során tekintettel kell lenni a közös jogkezelés működési sajátosságaira, közérdekű funkcióira és a létező belső korlátokra.

A versenykorlátozó megállapodások tilalma – szerzői jogi szemmel,⁵⁶ a kontinentális jellegű közös jogkezelés viszonyai között – nem alkalmazható a jogosultak és a közös jogkezelő viszonyára, ha a jogi környezet – törvény – elismeri, hogy akár faktikus, akár jogi monopóliumhelyzet szükséges a közös jogkezelés jogosultak és felhasználók szempontjából egyaránt hatékony ellátásához. A jogosultak horizontális „kartellje” nem más, mint a közös jogkezelés törvényben meghatározott rendje. Ha egy törvény az egyedileg nem gyakorolható vagyoni jogok gyakorlására a törvényben előírt, illetve a jogosultak megállapodására és szervezeti együttműködésére épülő rendszert állít fel, arról a jogrendszer egy másik ága nemigen vélheti azt, hogy tilos. Ez a jogrendet ásná alá.⁵⁷

A közös jogkezelő szervezetek egymás közötti (nemzetközi) képviseleti megállapodásaira pedig olyan körben alkalmazható az uniós jogi horizontális kartelltilalom, amely körben ezek a megállapodások megakadályozzák a fogalmilag is határon túlnyúló felhasználások közös engedélyezését. Ahol a felhasználás eleve területi, ott a felhasználás helyéhez igazodó képviseleti rend kialakítása a leggazdaságosabb. A helyzet csak azzal együtt értékelhető objektíven, hogy a jogosultak ma is szabadon választhatnak közös jogkezelő szervezetet vagy egyedi, illetve ügynök útján megvalósított jogkezelést az online felhasználások és a műholdas sugárzás területén, valamint a közös jogkezelő szervezetek képviseleti szerződésai nem zárják (nem is zárhatják) el a megbízó közös jogkezelő szervezetet attól, hogy saját maga közvetlenül gyakorolja az engedélyezési jogot.

Ha a közös jogkezelő szervezetek a felhasználók irányában versenyeznének, és lefelé irányuló árverseny alakulna ki, a kisebb, egyes nemzeti kultúrák közvetítésében nélkülözhetetlen közös jogkezelő szervezetek háttérbe szorulnának, elgyengülnének. Olyan tagjaik, akiknek a repertoárja esetleg helyet kap a nagy, az árversenyben győztes társaságok repertoárjában, átvándorolhatnak ezekhez a társaságokhoz, amelyek – egyéb különbségekről itt

⁵⁶ Az *acquis* a szellemi tulajdon-jogok lététől leválasztott gyakorlására korlátozás nélkül alkalmazhatónak tekinti, és ezért alkalmazza is a versenykorlátozó megállapodás tilalmát. Az EKSZ 81. és 82. cikk (ma: 101., 102. cikk) viszonyát az Alapjogi Charta 17. cikk (2) bekezdése nyomán tulajdoni védelemben részesülő szellemi tulajdon-jog gyakorlásával jól foglalja össze: *Kapteyn, McDonnell, Mortelmans, Timmermans, Geelhoed*: i. m. (17), VIII: fejezet, 3.3.2.3–3.3.2.7., p. 657–665.

⁵⁷ Ismertek olyan versenyjogi eljárások (Izrael, Brazília) és megközelítések (pl. USA), amelyek a tagok/képviseltek és a közös jogkezelő szervezet viszonyát, a résztvevők magatartását is kartellképesnek tekintik. Erre tekintettel szabályozza az USA az erőfölényben levőnek tekintett közös jogkezelő szervezeteknek a képviselt jogosultak irányában fennálló jogviszonyát is versenyjogi mentesítő, az eljárás alá vont bejegyzésével hozott, gyakran mégis bírói felülvizsgálat útján véglegessé vált határozattal, ún. *consent decree*-vel: <http://www.ascap.com/~media/files/pdf/members/governing-documents/ascapafj2.pdf>.

nem is szólva – nem a szerző anyanyelvén dolgoznak. Mi történjen a többiekkel? Hulljanak ki a piaci verseny rostáján? Hogyan lenne ez összeegyeztethető a szerzői jog uniós⁵⁸ és hazai alkotmányos tulajdoni védelmével,⁵⁹ az EUMSZ 167. cikkével, különösen annak (4) bekezdésével,⁶⁰ 345. cikkével,⁶¹ a kulturális sokszínűségről szóló egyezményről⁶² itt nem is beszélve?

A szemléletek különbségeit normában (másodlagos jog alkotása útján) lehet csak összehangolni. Itt kell összemérni a versenyszempontokat és a kultúrákövetési/közérdekű

⁵⁸ Alapjogi Charta 17. cikk (2) bekezdése: a szellemi tulajdon védelmet élvez, az EJEB gyakorlatából: Portugal (No 73049/01), Judgment 11.1.2007 [GC] – No 93: http://www.echr.coe.int/Eng/InformationNotes/INDEX_2007.pdf; a Curia gyakorlatából: „E tekintetben emlékeztetni kell, hogy a tulajdonhoz való jog, amelynek részét képezi a szellemi tulajdonjog mint a szerzői jog (lásd e tekintetben a C-479/04. sz. Laserdisken-ügyben ... 65. pontját ... a közösségi jog általános alapelveinek minősül, C-275/06. sz. ügy, (Promusicae) 62. bekezdés: <http://curia.europa.eu/jurisp/cgi-bin/form.pl?lang=hu&newform=newform&jurcdj=jurcdj&docj=docj&typeord=ALL&numaff=&ydatefs=&mdatefs=&ddatefs=&ydatefe=&mdatefe=&ddatefe=&nomusuel=&domaine=&mots=Promusicae&resmax=100&Submit=Keres%C3%A9s>.

⁵⁹ – 17/1992.(III.30.) AB: A vagyoni jogok alkotmányos védelme az Alkotmánynak a tulajdonjogot ol-
talmazó rendelkezéseiből ... következik. 1338/B/1992. AB határozat: az alkotmányos tulajdonvédelem
kiterjesztése a szabadalmi jogra, és semmi ok nincs arra, hogy e védelemből a szerzői jogot kizárjuk [a
szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény (Sztj.) általános indokolása]. 7/1991 (II.28.) AB határozat:
tulajdonhoz való jog is alkotmányos alapjog.

– 64/1993. (XII.22.) AB határozat, IV.: „Az alapjogként védett tulajdon tartalmát a mindenkori (alkot-
mányos) közjogi és magánjogi korlátokkal együtt kell érteni ... A másik oldalról viszont a tulajdon
szociális kötöttségei a tulajdonosi autonómia messzemenő korlátozását alkotmányosan lehetővé teszik.
Az alkotmányos védelem módját meghatározza a tulajdonnak az a – más alapjogoknál fel nem lelhető –
sajátossága, hogy alkotmányosan védett szerepét tekintve általában helyettesíthető.”

– 22/2012 (V. 11.) számú AB határozat: a testület felhasználhatja az újabb ügyekben a korábbi hatá-
rozatok során alkalmazott érveket, „feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban
foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges.
... a testületnek azokra az alapértékekre, emberi jogokra, szabadságokra, alkotmányos intézményekre
vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvény hatálybalépésével nem változtak meg alapvetően, ér-
vényesek maradnak, így alkalmazhatóak az újabb határozatok meghozatala során is. ... éppen a korábbi
döntésekben megjelenő jogelvek figyelmen kívül hagyását kellene indokolni, nem pedig azok átvételét,
amennyiben az Alkotmány és az Alaptörvény szabályai lényegében megegyeznek”.

⁶⁰ 167. cikk (1) Az Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és
regionális sokszínűségüket ...

(2) Az Unió fellépésének célja a tagállamok közötti együttműködés előmozdítása és szükség esetén tevé-
kenységük támogatása és kiegészítése a következő területeken: ...

– művészeti és irodalmi alkotás, beleértve az audiovizuális szektort is.

(4) Az Unió a Szerződések egyéb rendelkezései alá tartozó tevékenysége során, különösen kulturái sok-
színűségének tiszteletben tartása és támogatása érdekében, figyelembe veszi a kulturális szempontokat.

⁶¹ A Szerződések nem sérthetik a tagállamokban fennálló tulajdoni rendet.

⁶² Hazánkban: 2008. évi VI. törvény a kulturális kifejezések sokszínűségének védelméről és előmozdításá-
ról szóló, Párizsban 2005. év október hó 20. napján elfogadott UNESCO-egyezmény kihirdetéséről (az
EU is csatlakozott), elemzését l. Dr. Mihály Ficsor, Chairman of the Hungarian ALAI Group: UNESCO
Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, in Cultural
diversity: Its Effect on Authors and Performers in the Context of Globalisation. ALAI Study Days (Dub-
rovnik, October 6–7, 2008) (kézirat); Király Miklós: A kulturális sokszínűség védelméről szóló UNESCO
Egyezmény és az Európai Unió. Liber amicorum. Ünnepi dolgozatok Gyertyánfy Péter tiszteletére, 2008,
p. 243–252.

szempontokat, és világos határokat kell vonni. A közös jogkezelési irányelvjavaslat bizonyos fokig próbálja kezelni (nem megoldani) az ellentétes szempontok ütközéséből adódó problémát. Belátja, hogy a közös jogkezelés nem olyan tevékenység, mint bármely, a szolgáltatási irányelv hatálya alá eső szolgáltatás, és a kulturális sokszínűséget a több területre szóló online felhasználási engedélyezésre képes és jogosult közös jogkezelő szervezetek számára előírt „must accept and offer” kötelezettséggel⁶³ képzelel megvalósítani. A javaslat, amelyből másodlagos jog lesz hamarosan, kritikák kereszttüzeiben állt.⁶⁴

⁶³ E közös jogkezelő szervezetek nem utasíthatják vissza a több területi engedélyezésre nem képes szervezetek repertoárjának a képviselőjét.

⁶⁴ http://www.ip.mpg.de/files/pdf2/Max_Planck_Comments_Collective_Rights_Management.pdf. „The critique in the Commission’s approach to cross-border licences for online rights on musical works as set forth in the Recommendation of 2005 ... has unfortunately not been duly considered and the Commission’s assessment of the practical effects of the Recommendation is mistaken ...”